BENJAMIN CONSTANT

KIRMIZI DEFTER

Çeviren:
Sona TATLICAN

DÜNYA EDEBİYATINDAN TERCÜMELER

FRANSIZ KLÂSİKLERİ : 169

KIRMIZI DEFTER

BENJAMIN CONSTANT

KIRMIZI DEFTER

(Le Cahier Rouge)

Bu eseri Sona TATLICAN dilimize çevirmiştir.

İSTANBUL 1949 — MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ

BİRİNCİ KISIM

1767 senesi 25 ekiminde, İsviçrenin Lozan şehrinde, dinî meseleler yüzünden Vaud [1] memleketine sığınmış eski bir Fransız ailesinden olan Henriette de Chandieu ile, Holânda hizmetinde bir İsviçre alayının albayı Juste Constant de Rebecque'den doğdum. Annem doğumumdan sekiz gün sonra lohusa yatağında öldü.

Az çok hatırlıyabildiğim ilk mürebbi, beni kıyasıya döven, sonra da babama şikâyet etmemem için okşayışlariyle bunaltan Stroelin isminde bir Almandı. Ona karşı daima sadakatle sözümde durdum, fakat iş benim saklamama rağmen meydana çıkınca kendisine yol verildi. Üstelik, oldukça dâhiyane bir fikir de bulmuştu: Yunancayı öğretmek için, bu dili bana icat ettirmek; yani bana, başbaşa verip, sadece ikimizin bileceği bir dil uydurmamızı teklif etti: bu fikre şiddetli bir alâka duydum. Evvelâ bir alfabe meydana getirdik, o bu alfabeye Yunan harflerini koydu. Sonra, her Fransızca kelimenin Yunanca bir kelime ile ifade edildiği bir Lûgat'e başladık. Kendim icadettiğimi sandığım için, bütün

[1] Vaud - Fransız dilini konuşan İsviçre kantonlarından biri. Kantonun başşehri Lozan'dır.

bunlar, kafama mükemmel yerleşiyordu. Bir alay Yunanca kelime öğrenmişken, ve kendi yarattığım bu kelimeleri umumi kaidelere bağlamaya uğraşırken, yani Yunan gramerini öğrenirken, mürebbim kovuldu. O zaman beş yaşındaydım.

Babam beni Brüksele götürüp, orada tahsil ve terbiyemi bizzat ele almak istediği zaman yedisindeydim. Az sonra bundan vazgeçti ve alayına cerrah olarak girmiş olan mösyö de la Grange adlı bir Fransız binbaşısını bana mürebbi tâyin etti. Bu mösyö de la Grange Allahsız olmakla övünürdü. Zaten aklımda kaldığına göre hayli kabiliyetsiz, çok cahil, ve müthiş surette kendini beğenmiş bir adamdı. Ders aldığım bir müzik hocasının kızını baştan çıkarmak istedi. Hayli rezalet çıkaran birçok maceraları oldu. Nihayet, zevk ve eğlencelerinde daha serbest kalabilmek için benimle beraber, şüpheli bir eve yerleşti. Babam alayından ateş püskürerek geldi ve mösyö de la Grange kovuldu.

Bir başka rehberim oluncıya kadar, babam beni müzik hocamın evine yerleştirdi. Orada birkaç ay kaldım. Babanın kabiliyeti sayesinde en âdi sınıfın üstüne çıkabilmiş olan bu aile, beni çok iyi besliyor, bana çok iyi bakıyordu. Fakat tahsil ve terbiyem için ellerinden hiçbir şey gelmiyordu. Derslerini atlattığım birkaç hocam vardı, ve bütün salon romanları ile o ara moda olan bütün dine aykırı eserleri ihtiva eden civardaki bir kütüphaneyi emrime vermişlerdi. Günde sekiz ilâ on saat, La Mettrie'nin eserle-

rinden Crébillon'un romanlarına kadar, elime ne geçerse okuyordum. Kafam ve gözlerim bütün ömrümce onların tesirlerinden kurtulamadı.

Ara sıra beni görmeye gelen babam, kendisine benimle meşgul olmayı teklif eden bir sabık cizvite rasladı. Nedense bu mesele tahakkuk etmedi. Fakat yine o sıralarda memleketini oldukça nahoş meseleler yüzünden terk etmiş bulunan ve Brükselde kâhyası diye tanıttığı bir kızla beraber olup, bir eğitim müessesesi kurmak istiyen bir Fransız, eski bir avukat, bu vazifeye taliboldu ve o kadar iyi konuştu ki, babam fevkalâde bir adam bulmuş olduğunu sandı. M. Gobert çok yüksek bir ücret mukabilinde beni yanına almaya razı oldu. Bana, iyi bilmediği Lâtinceyle kendi yazdığı ve birçok nüshasını çıkartmak istediği tarihî bir eseri sırf kopya ettirmek bahanesiyle anlattığı, tarih deslerinden başka bir ders vermedi. Fakat yazım o kadar kötü, dikkatsizliğim de o kadar büyüktü ki, kopya ettiğim her parçaya yeniden başlamak icabediyordu, üzerinde bir seneden fazla çalıştığım halde, hiçbir zaman, önsözden ileriye geçemedim.

Bununla beraber, mösyö Gobert ve metresi herkesin dedikodu mevzuu olunca, babam bundan haberdar edildi. Bunun neticesi olarak nahoş hâdiselere şahit oldum ve bu üçüncü mürebbinin evinden, beni okutmayı ve ıslah etmeyi üzerine alan kimselerin, bizzat çok cahil ve çok ahlâksız adamlar olduklarına, üçüncü defa olarak kanaat getirip çıktım.

Babam beni tekrar İsviçre'ye götürdü, orada, onun köyünde, sadece onun nezareti altında birkaç zaman geçirdim. Ahbaplarından biri ona, Neuchâtel yakınında La Chaux - de - Fonds'a çekilmiş yaşıyan ve akıllı, bilgili bir insan olarak tanınan orta yaşlı bir Fransızdan bahsedince, bu zat hakkında tahkikat yaptı, neticede mösyö Duplessis'nin - Fransızın ismi buydu - manastırından kaçmış, dinini değiştirmiş ve Fransa tarafından takip edilmemek için İsviçrede bile gizlenmekte olan bir sabık rahip olduğu meydana çıktı.

Bu malûmat pek de lehte olmamakla beraber, babam tesadüfen şöhretinden daha değerli çıkan mösyö Duplessis'i getirtti. Böylece dördüncü mürebbim de o oldu. Çok zayıf karakterli, fakat iyi ve nüktedan bir adamdı. Babam derhal onu pek hor ve hakir görmeye başladı, bunu benden de saklamaya da hiç lüzum görmedi. Halbuki hoca - talebe münasebeti için bu hal oldukça kötü bir hazırlıktı. Mösyö Duplessis vazifesini elinden geldiği kadar yaptı ve beni epeyce terakki ettirdi. Onunla da İsviçrede, Brüksel ve Holândada olduğu gibi bir seneden, biraz fazla bir zaman geçirdim, bu müddetin sonunda babam ondan bıktı, beni bir İngiliz üniversitesine yerleştirmeyi tasarladı.

Mösyö Duplessis bizden ayrılınca d'Aumale adlı genç bir kontun mürebbisi oldu. Ne yazık ki bu gencin oldukça güzel ve hafifmeşrep bir kızkardeşi vardı. Kendisine çılgınca âşık olan zavallı rahibin aklını fikrini elinden almayı kendine bir

eğlence saydı. Vaziyeti, elliye merdiven dayamış olması ve yüzü, kendisine pek ümit vermediği için aşkını saklarken, daha genç ve daha az çirkin bir berberin kendisinden daha talihli olduğunu keşfetti. Merhametsizce tenkit edilen binbir çılgınlık yaptı. Aklı başından gitti ve nihayet beynine bir kurşun sıktı.

Bu arada babam benimle İngiltereye hareket etti, Londrada çok kısa bir ikametten sonra beni Oxford'a götürdü. Çok geçmeden İngilizlerin, ancak yirmi yaşında bitirdikleri bu üniversitenin, on üçündeki bir çocuğa uygun olmıyacağını fark etti. Böylece, bana İngilizce öğrettirmek ve civarda keyif için birkaç gezinti yapmakla iktifa etti ve iki ay sonra yanımızda, birbiri ardısıra dört tecrübeden sonra artık babamın tahammül edemez hale geldiği o mürebbi sıfat ve iddialarını haiz olmaksızın, bana ders verebilecek bir kimse diye tavsiye edilen genç bir İngiliz olduğu halde, yola çıktık. Fakat bu beşinci teşebbüsün neticesi de evvelkilerin aynı oldu. Mösyö May henüz bizimle yola koyulmuştu ki babam onu gülünç ve çekilmez buldu. Tabiî, intıbalarını benden de saklamadı, böylece yeni arkadaşım benim için de daimî bir alay ve istihza mevzuundan başka bir şey olmadı.

Mösyö May, bize İsviçre ve Holândada refakat etmek suretiyle bir buçuk sene geçirdi. Epeyce zaman küçük Geertruydenberg şehrinde kaldık. Orada, ilk defa olarak âşık oldum. Kumandanın, babamın arkadaşı olan ihtiyar subayın, kızına.

Ona bütün gün, kendisine vermediğim uzun mektuplar yazardım: ve oradan ayrıldıktan sonra da aşağı yukarı iki ay devam eden aşkımı kendisine itiraf etmeden yola çıktık.

Sonradan onu tekrar gördüm: kendisini sevmiş olduğum düşüncesi onda, bana ait şeyler hususunda bir alâka veya sadece oldukça kuvvetli bir tecessüs bırakmıştı. Bir defa bana, kendisi için beslediğim hislerden yana sual sormak istedi; fakat sözümüzü kestiler. Birkaç zaman sonra evlendi ve lohusayken öldü. Mösyö May'den kurtulmaktan başka bir şey istemiyen babam, ilk fırsatta onu İngiltereye geri gönderdi.

İsviçreye döndük, orada bana ders vermesi için, oldukça malûmatlı, fakat çok ukalâ çok kaba bir adama, mösyö Bridel adında birisine başvurdu. Çok geçmeden babam, bana seçmiş olduğu yeni hocanın kendini beğenmişliğine, lâubaliliğine, kötü ifadesine fena halde kızdı; ve her ev terbiyesinin türlüsünü bunca zaman beyhude yere denemekten usanarak beni, on dört yaşında, bir Alman üniversitesine koymaya karar verdi.

O halde İsviçrede bulunan Anspach kontu, Erlangen'de[1] oturmayı tercih etti. Babam beni oraya götürdü ve şehirde ikamet etmekte olan Bareith kontesinin [2] küçük sarayına kendi eliyle takdim

[1] Aslında La margrave: (Almanca markgraf: hudut kontu) Eski Almanyada hudut beylerine verilen unvan.

[2] Aslında «La margrave: (Eyalet beyinin karısı»)

etti. Kontes bizi, canı sıkılan prenslerin kendilerini eğlendiren yabancılara karşı gösterdikleri, büyük bir hararetle kabul etti. Beni en yakın dostları arasına aldı. Filhakika, kafamdan ne gecerse söylediğime, herkesle alay ettiğime ve en acayip fikirleri oldukça zeki bir şekilde müdafaa ettiğime göre, bir Alman muhiti için epeyce eğlenceli bir şahsiyet olmalıydım. Öte yandan Anspach kontu da bana aynı teveccühü gösterdi. Bana sarayında bir rütbe verdi, oraya gidip firavun oyunu oynuyor, ve babamın ödemekle hem iyilik hem de hata ettiği borçlara giriyordum.

Bu üniversitede geçirdiğim ilk sene esnasında çok okudum, fakat aynı zamanda bin türlü çılgınlık da yaptım. İhtiyar kontes bunları daima affediyor, hattâ beni daha fazla seviyordu: üstelik saraydaki itibarım, bu küçük şehirde, hakkımda daha az müsamaha gösterenlerin hepsinide susturmaktaydı. Fakat kendime, bir metresi var, dedirtip böbürlenmek istedim. Oldukça kötü tanınmış annesi de bilmem hangi kontese, bilmem hangi münasebetle, bilmem hangi küstahlıkları yapmış bir kızı seçtim. İşin tuhafı şu ki, bir yandan ben bu kızı sevmiyordum, öte yandan da o kendini asla bana vermedi. Hakikaten mukavemet etmiş sayılacağı yegâne erkek bendim. Fakat herkese bir metresim olduğunu söyletip herkesten bunu duymanın verdiği zevkte hem hayatımı hiç sevmediğim bir kimseyle geçirmenin, hem de masraflarını gördüğüm bir kadına sahip olmanın tesellisini buluyordum.

Kontes, ihtarlarının beni büsbütün bağlamaktan başka bir işe yaramadığını gördüğü bu rabıtamdan müthiş surette alındı. Bu ihtarlar, herkese kendimden bahsettirmekten ibaret olan, gayemi gerçekleştiriyordu Bu arada, sözde metresimin annesi, kontese karşı daima kin besliyerek ve kızı ile bir prenses arasında çıkan bu bir nevi rekabetten koltukları kabarmak, beni saraya karşı her türlü hakaretli muameleye teşvik etmekten geri kalmıyordu. Nihayet kontesin sabrı tükendi, beni sarayına gelmekten menetti.

Önceleri gözden düşmeme pek üzüldüm ve kaybetmek için uğraşmış olduğum teveccühü yeniden kazanmaya çalıştım. Muvaffak olamadım. Bu teveccüh sayesinde aleyhimde bulunmamak için dillerini tutanlar, bunun acısını çıkardılar Umumi bir tenkid ve itham mevzuu oldum.

Hiddet ve kararsızlık bana birkaç budalalık daha yaptırdı. Nihayet, olup bitenlerin hepsinden kontes vasıtasiyle haberdar edilen babam kendisini Brükselde bulmamı emretti ve beraberce Edimbourg'a hareket ettik. Bu şehre 8 temmuz 1783 günü vardık. Babamın orada eski ahbapları vardı, bunlar bizi dostluğun bütün harareti ve İskoçya milletine has olan misafirperverlikle kabul ettiler. Evine pansiyon alan bir tıp profesörünün yanına yerleştirildim.

Babam İskoçyada sadece üç hafta kaldı. O gittikten sonra, büyük bir şevkle okumaya koyuldum, ve o zaman hayatımın en zevkli senesi başladı. Çalışma, Edimbourg gençleri arasında moda

halindeydi. Edebî ve felsefî birçok toplantılar yapılıyordu: birkaç tanesine iştirak ettim, yabancı bir dil kullanmakla beraber, iyi yazan, iyi konuşan bir insan olarak göze çarptım. Çoğu yaşları ilerledikçe kendilerini tanıtmış, birçok kimselerle yakın dostluklar edindim, halen Bombay'da başhâkim olan Mackintosh, Robertson'un yolunda yürüyenlerin en iyilerinden sayılan Laïng v.s., bunlar arasındadır.

Bütün bu gençlerin içinde en fazla istikbal vadedeni, bir tütün tüccarının oğlu olan John Wilde'di. Aile ve servet bakımından ekserisi kendisinden çok üstün olduğu halde, bütün arkadaşlarının üzerinde hemen hemen mutlak bir otoritesi vardı: malûmatı çok geniş, çalışma şevki tükenmez, konuşması parlak, karakteri fevkalade idi. Liyakati sayesinde profesörlük mevkiine eriştikten ve kendisini memnuniyet verici bir şekilde meşhur etmeye başlıyan bir kitap neşrettikten sonra tamamen çıldırdı, ve eğer ölmediyse, şimdi karanlık bir hücrede hasır üstünde zincirlidir. Zavallı insanlık, işte biz ve ümitlerimiz!

Çok eğlenerek, oldukça çalışarak ve hakkımda yalnız iyi şeyler söyleterek Edimbourg'da on sekiz ay kadar kaldım. Aksi talih, kendisinden müzik dersi aldığım ufak tefek bir İtalyanın, kardeşinin idare etmekte olduğu bir kumarhaneyi bana öğretmesini istedi. Oynadım, kaybettim, sağa sola borç ettim ve orada geçen bütün günlerim berbat oldu.

Babamın dönmek için tesbit etmiş olduğu zaman gelince, alacaklılarıma borcumu ödiyeceğime dair söz vererek, fakat onları pek gayrimemnun bir halde bırakarak ve hakkımda hiç de iyi olmıyan intıbalar edinmelerine sebep olarak hareket ettim; Londradan geçerken orada pek beyhude yere üç hafta kaldım ve 1785 senesi mayıs ayında Parise vardım.

İstifade etmesini bilmiş vé istemiş olsaydım, babam bana her türlü eğlenceyi temin edecek bir vaziyet hazırlamıştı. Evinde birçok edebiyatçıyı bir araya getiren ve beni Parisin en iyi sosyetesine takdim etmeyi vadeden M. Suard'ın evinde kalacaktım. Fakat dairem hazır olmadığı için bir otele indim; orada gayet zengin ve gayet sefih bir İngilizle tanıştım; onun çılgınlıklarını taklidetmek istedim ve Parise geleli daha bir ay olmamışken gırtlağıma kadar borç içindeydim. Bunda, bana güvenip on sekiz yaşında, kabahat üstüne kabahat işlemememe imkân olmıyan bir yere gönderen babamın da oldukça hatası vardı. Bununla beraber nihayet gidip M. Suard'ın evine yerleştim ve hareket tarzımdaki acayiplik azaldı. Fakat, başlangıçta, kendimi içine atmış olduğum müşkül vaziyetler, bütün oradaki ikametim üzerine tesir eden neticeler doğurdu. Bu talihsizlikler yetmiyormuş gibi babam beni herhangi bir nezaret altına koymayı bir vazife bildi ve bunun için de Holânda elçisinin hususi rahibi olan bir protestan papazına müracaat etti. O da, kendini din yüzünden ailesi tarafından gadre uğramış

bir protestan diye tanıtmış olan Baumier adlı birini babama tavsiye etmekle harikulâde birşey yaptığını sandı. Bu Baumier, örf ve âdet tanımıyan, parasız, yersiz yurtsuz, en kötü cinsten, hakiki bir dolandırıcı idi. Yapmak istediğim bütün budalalıklara yarı yarıya iştirak ederek beni elde etmek istedi, ve ben en sefih ve en iğrenç yaşayış tarzına alışmadımsa bu onun sayesinde olmadı. Bütün kötü huylarından gayrı bir de akılsız, fazlasiyle sıkıcı ve çok küstah olduğu için az zaman sonra, benimle beraber uygunsuz evlerde dolaşmaktan, benden borç para almaktan başka işe yaramıyan bu adamdan bıktım, aramız açıldı Zannederim babama yazdı ve hakikati olduğu gibi söylemek fazlasiyle yetmezmiş gibi, galiba, hakkımda söylenecek kötü şeylerde mübalâğa etti.

Babam bizzat Parise geldi ve beni Brüksele götürdü, orada beni bırakıp alayına döndü. Vaktimi, babamın eski tanıdıkları olan ve bundan dolayı bana karşı büyük bir hüsnükabul gösteren Anet ve Arenberg aileleri ile, daha sönük fakat bana çok daha hoş gelen bir Cenevreliler grupu arasında geçirerek, Brükselde ağustos ayından kasım sonuna kadar kaldım.

Bu grupun içinde yirmi altı ilâ yirmi sekiz yaşlarında çok cazip yüzlü, çok ince zekâlı bir kadın vardı. Kendi kendime açıkça itiraf etmemekle beraber, ona doğru sürüklendiğimi hissediyorken, ilk anda, beni sevindirmekten fazla hayrette bırakan, birkaç kelime ile beni sevdi-

ğini belli etti. Şunları yazarken, bunu keşfettiğim anın üzerinden yirmi beş sene geçmiş bulunuyor ve bundan almış olduğum zevkı anlatırken hâlâ bir şükran hissi duyuyorum.

Madam Johannot-ismi buydu-hâtıramda, tanımış olduğum bütün kadınlardan farklı bir şekilde yer etmiştir: onunla rabıtam çok kısa sürdü ve pek az şeyden ibaret kaldı. Fakat bana vermiş olduğu tatlı duygular hiçbir heyecan veya kedere mal olmadı: ona on sekiz yaşında borçlu olduğum saadet için, kırkdört yaşında hâlâ minnettarım.

Zavallı kadının sonu pek acıklı oldu. Pek düşük karakterli, pek kötü itiyatları olan kocası tarafından evvelâ Parise sürüklendi, adam orada iktidar partisinin hizmetine girdi, yabancı olmakla beraber Convention'a [1] âza oldu, kıralı ölüme mahkûm etti ve bu pek meşhur meclisin sonuna kadar orada alçak ve iki yüzlü bir rol oynamakta devam etti. Kadıncağız bundan sonra kocasının, kendi evinde münasebette bulunduğu bir metresine yerini bırakmak üzere Alsace'ın bir köyüne sürüldü. Nihayet, kendisini metresiyle beraber yaşamaya, ona hizmet etmeye zorlıyan kocası tarafından Parise çağrıldı, ve adamın mütemadî kötü muameleleri kendisini zehirlemesine sebeboldu. O zaman ben de Paristeydim ve onlara yakın oturuyordum: fakat orada olduğunda haberdar değildim ve o, ken-

[1] Convention : İhtilâl yıllarında, 21 eylûl 1792 den 26 ekim 1795 tarihine kadar Fransayı idare eden meclis.

disini sevmiş olan ve ismini işittiği zaman bütün ruhu ile heyecanlanmaktan hiçbir zaman kendini alamıyan bir adamdan birkaç adım ötede öldü; bütün dünya tarafından unutulmuş ve terk edilmiş olduğunu sanarak öldü.

Aşkına nail olalı ancak bir ay olmuşken babam gelip beni İsviçreye götürdü. Madam Johannot ve ben, ayrılacağımız sıralarda birbirimize acıklı ve tatlı mektuplar yazdık. Bana bir adres verdi ve mektuplarımı oraya göndermeme müsaade etti: fakat cevap yazmadı. Bu kadını unutmaksızın teselli buldum ve göreceğiniz gibi, çok geçmeden başka şeyler onun yerini aldı. Kendisini bir tek defa iki yıl sonra, felâketlerinden birkaç sene evvel Pariste gördüm. Ona yeniden bağlandım. Kendisine ikinci bir ziyaret yaptım; gitmişti: bunu bana söyledikleri zaman, acılığı ve şiddetiyle büsbütün ayrı bir heyecan duydum. Bu heyecanım, acıklı âkıbetinin lüzumundan fazla haklı çıkardığı bir nevi meşum hissikablelvuku idi.

İsviçreden dönüşte, aklıma estikçe okuyarak, ve ilk defa Brükselde aklıma gelip o zamandan beri bana çok cazip görünen bir eserle uğraşarak köyde yeniden birkaç zaman geçirdim: bu bir politeizm tarihi idi. O zaman böyle bir mevzuda mantıkî dört satır yazabilmek için lüzumlu olan bilgilerin hiçbirine sahip değildim. Kafam on sekizinci asır felsefesi ve bilhassa Helvétius'un eserleriyle doluydu, peşin hükümler adını verdiğim şeyin yıkılmasına kendi hesabı-

ma iştirak etmekten başka bir şey düşünüyordum. *Esprit* [1] müellifinin putperest dininin birçok noktalarda Hristiyanlığa tercih edileceğini ileri süren, bir iddiasını benimsemiştim; ve ne derinleştirmiş ne de tetkik etmiş olduğum bu iddiayı rasgele alınmış birkaç vaka, yeni zannettiğim birçok alaylı söz ve tumturaklı cümle ile desteklemek istiyordum.

Daha az tembel olsaydım ve beni heyecana getiren bütün tahassüslere kendimi biraz daha az bıraksaydım, belki de iki senede, bana her halde çok memnun kalacağım geçici bir şöhret temin edecek pek kötü bir kitap meydana getirecektim. Bir kere, izzeti nefis meselesi yapıp işe başlayınca, fikir değiştiremiyecektim; ve böylece benimsediğim ilk aykırı düşünce bütün hayatım boyunca beni zehirliyecekti.

Tembeliğin mahzurları varsa bile, birçok faydaları da vardır. Hayatımın sükûn ve huzur içinde, çalışarak geçirmekle uzun zaman iktifa etmedim, birtakım yeni aşklar beni oyaladı, ve Erlangen'den beri üç yaş daha büyümüş olduğum için de, üç misli çılgınlık ettim. Aşık olduğum kadın, İngilterenin Turin [2] elçisinin karısı olan, otuz otuz beş yaşlarında bir İngiliz kadını idi. Vaktiyle çok güzelmiş, hâlâ da güzel bir bakışı, fevkalâde dişleri, sevimli bir tebessümü vardı. Evi çok eğlenceli idi, durmadan

[1] Helvétius'ün «De l'Esprit» adlı eseri

[2] Turin (İtalyanca Torino) 1864 senesine kadar İtalyanın hükümet merkezi olan şehir.

kumar oynanıyordu, öyle ki, orada bizzat evin hanımının telkin ettiğinden daha kuvvetli bir zevki tatmin edebiliyordum.

Madam Trevor son derece hoppa idi, hoppalığın beyinsiz kadınlara verdiği o imalı, yapmacıklı zekâcığa da sahipti. Her zaman ayrı bulunduğu kocasiyle hiç iyi geçinmiyordu ve daima peşinde beş altı genç İngiliz bulunuyordu. Lozandaki sosyetelerin en parlağı ve en hareketlisi olduğu için onun sosyetesine atılmakla işe başladım. Bundan sonra etrafımdaki gençlerin ekserisinin ona kur yaptıklarını görünce, ben de hoşuna gitmeyi kafama koydum. Kendisine âşık olduğumu bildirmek üzere güzel bir mektup yazdım. Bir akşam bu mektubu ona verdim, cevabını almak için de ertesi gün oraya döndüm. Teşebbüsümün neticesi hakkındaki şüphenin verdiği heyecan, bende, önceleri sadece duyar gibi görünmek istediğim aşka oldukça benziyen, bir nevi humma yaratmıştı. Bu gibi hallerde yapılması icap ettiği gibi Madam Trevor bana yazıyla cevap verdi. Kendisini tutan bağlardan bahsediyor ve bana en yakın dostluğu teklif ediyordu. Bu kelimenin üzerinde durmamalı ve bu dostluğun nereye varacağını beklemeliydim. Öyle yapacağım yerde, aşkıma mukabil sadece dostluk teklif ettiği için, en koyu ümitsizlik alâmetlerini göstermeyi marifet sandım: ve böylece, bu bedbaht dostluk kelimesi üzerine kendimi yerden yere attım, kafamı taştan taşa vurdum. Herhalde daha mantıklı kelimelerle düşüp kalmış olan za-

vallı kadın, ikimiz için de münasip bir şekilde bitirmesine fırsat verecek hiçbir hareket yapmadığım için, onu büsbütün müşkül vaziyette bırakan bu vaziyette nasıl hareket edeceğini bilemiyordu.

Daima on adım mesafede duruyor ve beni teskin veya teselli etmek için yanıma yaklaştıkça, hakkımda dostluktan başka bir şey hissetmediğine göre, benim için ölmekten başka yapacak şey kalmadığını tekrarlıyarak uzaklaşıyordum. Dört saat müddetle benden başka bir söz koparamadı, sanırım onu, bir müteradif kelime üzerinde bu kadar münakaşa eden bir âşığa pek canı sıkılmış bir halde bırakarak, oradan ayrıldım.

Bu şekilde, her gün, bizzat yarattığım bir güçlüğe daha rasladığım için, biraz daha fazla âşık olarak, ve Madam Trevor'un evine gülünç aşkım yüzünden olduğu kadar, kumara karşı düşkünlüğümden dolayı da gidip gelerek, üç dört ay geçirdim. Madam Trevor hareket tarzımdaki garipliğe, hayran olunacak bir sabırla tahammül gösteriyordu. Bütün mektuplarıma cevap veriyor, evinde benimle başbaşa kalıyor ve sabahın saat üçlerine kadar beni alıkoyuyordu. Fakat bundan ne o, ne de ben bir şey kazandık. Müthiş surette mahcuptum ve çılgınca taşkınlıklara kapılıyordum; istiyecek yerde almak lâzım geldiğini henüz bilmiyordum; daima istiyor, hiçbir zaman almıyordum. Herhalde Madam Trevor benim tuhaf cinsten bir âşık olduğuma hükmetmiştir.

Fakat kadınlar, büyük bir âşk telkin edebildiklerini gösteren herşeyi pek sevdikleri için, hareket tarzım hoşuna gitti ve bundan dolayı ziyaretlerimi daha iyi karşıladı.

Madam Trevor'la zerre kadar alâkadar olmıyan bir İngilizi kıskanmaya başladım. Onu benimle dövüşmeye icbar etmek istedim. Benimle rekabet etmek şöyle dursun, Madam Trevor'u hoş bile bulmadığını söyliyerek beni yatıştırdığını sandı. O zamanda, sevdiğim kadını takdir etmediği için onunla döğüşmek istedim. Tabancalarımız doldurulmuşken, bu kadar gülünç bir düelloya hiç de niyeti olmıyan İngiliz, gayet ustalıklı bir şekilde işin içinden sıyrıldı. Şahitler istedi ve onlara, niçin kendisiyle dövüşmek istediğimi söyleyeceğimi bildirdi. Her ne kadar ona böyle bir sırrı saklaması lâzım geldiğini ihtar ettiysem de, benimle alay etti, ve rüyalarımı dolduran kadını rahatsız etmemek için parlak teşebbüsümden feragat etmek zorunda kaldım.

Kış geldiği için, babam kendisiyle Parise gitmeye hazırlanmamı söyledi. Hudutsuz bir ümitsizliğe düştüm. Madam Trevor bu halime büyük hassasiyet gösterdi. Onu ikide birde kollarımın arasına aldım, ellerini gözyaşlarımla ıslattım, onu otururken görmüş olduğum bir sıranın üzerinde gidip gecelerce ağladım; benimle beraber o da ağlıyordu; artık kelimeler üzerinde münakaşa etmekten vazgeçmiş olsaydım, belki de daha müspet bir neticeye varırdım. Fakat

hepsi, biraz tazeliğini kaybetmiş dudaklar üzerine kondurulan temiz bir buseden ibaret kaldı. Nihayet tarif edilmez bir keder içinde yola çıktım. Madam Trevor mektup yazacağına söz verdi ve beni götürdüler.

Istırabım o kadar âşikârdı ki, bizimle beraber seyahat eden kuzenlerimden biri, iki gün geçtiği halde, yolculuğa dayanamıyacağıma kanaat getirerek, babama beni İsviçreye geri göndermesini teklif etmek istedi. Neyse, dayandım ve Parise vardık. Orada Madam Trevor'dan bir mektup buldum. Mektup soğuktu, fakat vermiş olduğu sözü tutmasına memnun oldum. En ateşli aşk cümleleriyle cevap verdim. Birincisinden biraz daha mânasız ikinci bir mektup daha aldım. Bir yandan mektuplarımız postada gidip gelirken ben de sükûnet buldum; bir daha yazmadım ve münasebetimiz sona erdi.

Bununla beraber Madam Trevor'u üç ay sonra Pariste gördüm: hiçbir heyacan duymadım ve öyle zannediyorum ki onun heyacanı da sadece bende bu kadar tam bir lâkaydi görmenin verdiği hayretten doğmuştur. Kadıncağız birkaç sene daha hoppalık mesleğine devam etti, sonra İngiltereye döndü, orada, dediklerine göre, sinir buhranlarından hemen hemen delirmiş.

Pariste kaldığım bu ilk aylar çok güzel geçti. Yeniden gidip evine yerleştiğim M. Suard'ın muhiti bana mükemmel bir kabul gösterdi. O zamanlar hiç de sağlam ve isabetli olmıyan, fakat gayet eğlenceli bir hiciv havası taşıyan ze-

kâm, dağınık olmakla beraber, yetişen neslin edebiyatçılarının ekserisininkinden üstün olan umumi malûmatım, karakterimin orijinalliği, bütün bunlar pek cazip görüldü. Madam Suard'ın meclisine dahil olan kadınlar tarafından gayet iyi karşılandım, erkeklerde hareketlerim de değil de düşüncelerimde olduğu için daha az göze batan ve daha az gönül kıran küstahlığımı gençliğime bağışladılar. Bununla beraber sarf ettiğim sözleri ve herkese karşı gösterdiğim istihfafı hatırladıkça, buna nasıl tahammül ettiklerine hâlâ akıl erdiremiyorum. Bir gün, bizim sosyeteden benden otuz yaş büyük bir adama raslıyarak onunla konuştuğumu hatırlıyorum, lâkırdıyı her zamanki gibi, her gün gördüklerimizin gülünç taraflarına getirdim. Birbiri arkasından her biriyle iyice alay ettikten sonra, birdenbire konuştuğum adamın elini tuttum ve ona dedim ki:

«Sizi bütün dostlarımızın aleyhinde konuşarak epeyce güldürdüm, fakat sizinle beraber onlarla alay ettim diye, onlarla beraber sizinle alay etmemeye mecbur olduğumu sanmayınız. Aramızda katiyen böyle bir mukavele olmadığını haber vereyim.»

Başıma zaten bin türlü belâ getirmiş olan ve o zamandan beri de birçok yeni belâlar getiren kumar, gelip hayatımı bulandırdı ve babamın iyiliğinin benim için yaptığı her şeyi berbat etti. İsviçrede, Madam Trevor'un evinde yaşlı bir Fransız kadını ile tanışmıştım: Madam de Bourbonne, ifrata kaçan bir kumarbaz, fakat iyi kalb-

li ve oldukça orijinaldi: arabada kumar oynar, yatakta kumar oynar, banyoda kumar oynar, sabah, gece, akşam, imkân buldukça her zaman ve her yerde kumar oynardı. Pariste onu görmeye gittim, evinde her gün on beş kadar oyuncu bulunuyordu, ben de aralarına karışmakta gecikmedim. Orada, getirdiğim paranın hepsini muntazaman kaybediyordum, zaten babamın emriyle bana verilen ve ödünç alabildiğim bütün parayı da oraya getiriyordum, çok şükür, borçlanmak için her çareye başvurduğum halde bu pek fazla bir yekûn tutmuyordu.

Madam Suard'ın sosyetesindeki en yaşlı kadınlardan biri ile benim aramda buna dair oldukça eğlenceli bir hâdise oldu. Bu kadın Madam Saurin'di, Spartacus'un müellifi ve filozof Saurin'in karısı. Gençliğinde çok güzelmiş, bunu yalnız kendisi hatırlıyordu. Zira altmış beş yaşındaydı. Bana karşı çok yakınlık göstermişti ve onunla biraz alay etmek kabahatini işlediğim halde, Pariste herkesten fazla ona itimadım vardı. Bir gün Madam de Bourbonne'da bütün paramı ve söz üzerine oyuna sürebileceğim her şeyi kaybetmiştim. Borcumu ödiyememek müşkülâtı içinde, bana lâzım olan miktarı ödünç vermesi için Madam Saurin'e başvurmak aklıma geldi. Fakat yapacağım teşebbüsü kendim de beğenmiyerek, onunla konuşacak yerde mektup yazdım, ve yemekten sonra cevabını almaya geleceğimi bildirdim. Vaktinde gittim. Yalnızdı. Vaziyet icabı büsbütün artan tabiî çekingenliğim, uzun

müddet mektubumdan bahsetmesini beklememe sebeboldu. Nihayet bu mevzua dair bir kelime bile söylemediğini görünce sükûtu bozmaya karar verdim ve kızararak, önüme bakarak heyecandan titriyen bir sesle söze başladım:

«Giriştiğim bu teşebbüsü belki de hayretle karşılıyacaksınız, dedim. Bana karşı gösterdiğiniz müşfik muhabbetten cesaret almasaydım size söyliyemiyeceğim bir şeyden dolayı hakkımda fena bir fikir edinmenize çok üzülürdüm. Yazmış olduğum ve sükutunuzdan, sizi kırmış olmasından korktuğum itiraf, size duyduğum sonsuz bir itimat hamlesiyle elimden çıktı.»

Bunları her kelimede duraklıyarak ve Mm. Saurin'e bakmadan söylüyordum. Bununla beraber hiç cevap vermediğini görünce, gözlerimi kaldırdım ve şaşırmış halinden bu can sıkıcı nutkun ona hiç birşey ifade etmediğini anladım.

Mektubumu alıp almadığını sordum. Almamış. Ne diyeceğimi büsbütün şaşırdım, içinde bulunduğum müşkül vaziyetten kurtulacak çareler bulmak mümkün olsa, sözlerimi memnuniyetle geri alırdım. Fakat hiçbir kurtuluş yolu yoktu. Lâfın sonunu getirmeliydim. Çaresiz devam ettim:

«Bana karşı o kadar iyi davrandınız o kadar alâka gösterdiniz ki! Belki bunlar beni fazla ümitlendirdi. Fakat insanın ne yaptığını bilmediği anlar oluyor. Dostluğumuzu incitmiş olsam kendimi asla affetmezdim. Bu menhus mektuptan artık bahsetmeme müsaade ediniz. Bırakınız,

bir zaaf anında belli ettiğim şeyi sizden saklıyayım.

— Hayır, dedi, hislerimden niçin şüphe ediyorsunuz. Her şeyi bilmek istiyorum, devam edin, devam edin.

Ve elleriyle yüzünü kapadı bütün vücudu da titriyordu. Bütün söylediklerimi bir aşk ilânı sanmış olduğunu açıkça anladım.

Bu yanlışlık, onun heyecanı, ve iki adım ötemizdeki kırmızı şam kumaşından büyük yatak, bana anlatılmaz bir dehşet verdi. Fakat isyan eden bir korkak gibi hiddetlendim ve anlaşmazlığı düzeltmekte acele ettim:

«Zaten, dedim, gayet ehemmiyetsiz bir şeyle bu kadar uzun müddet canınızı niçin sıktığımı bilmiyorum. Kumar oynamak budalalığında bulundum, şu anda mevcut olan paramdan biraz fazlasını kaybettim ve borcumu ödemek için lâzım olan miktarı bana ödünç vermek iyiliğinde bulunup bulunamıyacağınızı öğrenmek için size yazdım.»

Madam Saurin hareketsiz kaldı. Elleri, artık örtülmesine lüzum kalmıyan yüzünden indi. Hiç bir şey söylemeden kalktı, ve istemiş olduğum parayı avucuma saydı. İkimiz de öyle fena vaziyette kalmıştık ki, her şey sessizce olup bitti. Teşekkür etmek için ağzımızı bile açmadım.

İKİNCİ KISIM

İlk defa olarak üstün zekâlı bir kadınla bu sıralarda tanışmıştım (1787), bu kadın sonradan rasladıklarımın da en zekilerinden biriydi. İsmi Madam de Charrière'di. Holândalı olan bu kadın memleketinin en ilerigelen ailelerinden birine mensuptu ve gençliğinde, düşünüşü ve mizacının garabetiyle birçok dedikodulara sebebolmuştu. Otuzunu aşmış, birkaçı oldukça katî neticeler veren birçok aşk maceralarından sonra, ailesinin itirazına rağmen, kardeşlerinin mürebbisi olan zeki, nazik ve asîl yaratılışlı fakat tasavvur edilemiyecek kadar soğuk ve durgun bir adamla evlenmişti. Evliliklerinin ilk yıllarında, kocasını kendisi gibi hareketli bir insan yapmak için ona hayli eziyet etmişti, fakat buna ancak arasıra muvaffak olabilmenin verdiği teessür bazı bakımlardan hiç de uygun olmıyan bir birleşmeden umduğu saadeti çok geçmeden yok etmişti. Kendisinden çok daha genç, zekâsı vasattan aşağı, fakat yakışıklı bir adama çok kuvvetli bir meyil duymuştu. Bu aşkın bütün teferruatını hiçbir zaman öğrenemedim, fakat kendisinin bu meseleye dair söyledikleriyle başkalarının anlattıkları şeylerden, kadının bu yüzden çok muztarip ve bedbaht olduğunu, kocasının hoşnutsuzluğunun aile

hayatındaki huzuru bozduğunu ve nihayet sevdiği gencin bir başka kadınla evlenerek onu bırakması üzerine müthiş bir ümitsizlik devresi geçirdiğini öğrendim. Bu ümitsizlik edebî şöhreti bakımından hayırlı oldu; zira ona, meydana getirdiği eserlerin en güzelini ilham etti: bu eserin adı *Caliste*'dir, ve *Lozan mektupları* başlığı altında neşredilen romanın bir parçasını teşkil eder.

Onunla tanıştığım zaman bu kitabı bastırmakla meşguldü. Zekâsı beni teshir etti. Beraber konuşarak günler ve geceler geçirdik. Görüştüğü kimseler hakkında çok sert hükümleri vardı. Ben, yaradılıştan gayet alaycıydım. Pek iyi uyuştuk. Fakat az zaman sonra, aramızda daha samimî ve daha esaslı rabıtalar bulduk. Madam de Charrière'in, hayatı öyle kendine has ve canlı bir görüş tarzı peşin hükümlere karşı öyle bir istihfafı, düşüncelerinde öyle bir katiyet ve insanların ekseriyeti üzerinde öyle kuvvetli ve öyle küçümsiyen bir üstünlüğü vardı ki, benim vaziyetimde, yirmi yaşında aynı şekilde garip ve müstağni bir kimse için, onun konuşması, o zamana kadar tatmadığım bir zevkti. Kendimi büyük bir heyecanla bu zevka verdim. Çok namuslu bir adam olan, karısına karşı da muhabbet ve minnettarlık duyan kocası, sevdiği adamın kendisine terk etmesi üzerine duyduğu kederi dağıtmak için, onu Parise getirmişti. Karısı benden yirmi yedi yaş büyüktü, onun için münasebetimiz onu endişelendiremezdi. Vaziyeti gayet iyi karşıladı ve bütün kuvvetiyle teşvik etti. Onunla çay içerken ve tükenmek bil-

miyen bir hararetle her mevzudan bahsederek geçirdiğimiz günleri ve geceleri hâlâ heyecanla hatırlarım. Bununla beraber bu yeni iptilâ bütün vaktimi almıyordu. Maalesef birçok borçlara girmeye yetecek kadar zamanım da kalıyordu. Paris'ten babamla mektuplaşan bir kadın, ona yaşayış tarzımı haber verdi, fakat aynı zamanda, bulunduğum muhitten, doksan bin frank geliri olmak gereken bir genç kızla evlenmeye muvaffak olursam, herşeyi tamir edebileceğimi de yazdı. Pek tabiî olarak, bu fikir babama çok cazip geldi. Bir hayli ve doğrusunu isterseniz gayet de haklı sitemlerle dolu bir mektupta bunu bana bildiriyor, ve nihayet, ancak bu kârlı tasavvuru gerçekleştirmeye çalışır ve buna muvaffak olabileceğimi kestirirsem Pariste kalmama müsaade edeceğini söylüyordu.

Bahsi geçen genç kız on altı yaşında ve çok güzeldi. Annesi, geldiğim günden beri, beni gayet dostça kabul etmişti. Kendimi, ya neticesi çok işime yarıyacak bir şeyi hiç olmazsa denemek, yahut da şehri terk etmek zarureti arasında kalmış görüyordum; halbuki burada, hiç de benden hoşnut olmadığı anlaşılan babamın yanına gitmek istemiyecek kadar iyi vakit geçiriyorum. Onun için bu işe girişmekte tereddüdetmedim. Âdete uyarak, kızına talip olduğumu bildirmek üzere annesine bir mektup yazmakla işe başladım. Bana gayet dostça bir cevap yazdı, fakat bu cevap kızı, birkaç ay sonra evleneceği bir adama sözlü olduğu için, bir ret cevabıydı. Bununla beraber,

kendisinin de, bu red cevabını değişmez bir şey telâkki ettiğini hiç sanmıyorum; çünkü, sonradan öğrendiğime göre bir yandan, İsviçreden servetime dair tahkikat yaptırıyor, öte yandan da, kızıyla başbaşa konuşabilmem için bana elinden gelen her fırsatı veriyordu. Fakat ben bu işte tam bir çılgın gibi hareket ettim! Teklifimi reddetmekle beraber bana dostluk gösteren annenin lûtufkârlığından istifade edecek yerde, kızıyla bir aşk macerasına başlamak istedim ve buna da en mânasız şekilde başladım. Kızın hoşuna gitmeye hiç çalışmadım; ona hislerime dair bir kelime bile söylemedim. Onu yalnız bulduğum zamanlar, gayet çekingen bir tarzda konuşmakta devam ettim. Fakat, sanki ailesi onu sevmediği bir adamla zorla evlendirmek istiyormuş gibi, kıza güzel bir mektup yazdım ve onu kaçırmayı teklif ettim. Annesi, kız herhalde, bu acayip mektubu kendisine göstermiş olacak ki, müsamahalı davrandı, meseleden haberi yokmuş gibi, kızının bana cevap vermesine müsaade etti.

Matmazel Pourras - ismi buydu - bana, istikbalini tâyin etmenin ailesine ait olduğunu ve bir erkeğin mektuplarını kabul etmenin kendisine yakışmadığını yazdı. Bunları sanki hiç bana söylememiş gibi, yeniden, kaçırma, kurtarma, onu zorladıkları evlenmeye karşı himaye tekliflerime başladım. Sanki o mektupları imdadına koşmam için yalvaran bir zavallıya yazıyordum, sanki bu kızcağız benim ona duyduğumu zannettiğim aşka tamamen mukabele ediyordu; hakikatte ise, bütün

şövalyece namelerim, beni katiyen sevmiyen, kendisine teklif edilen adama karşı da hiçbir nefreti olmıyan ve bana kendisine bu şekilde mektuplar yazmama ne fırsat ne de hak vermiş olan, gayet mâkul bir küçük kıza hitabetmekteydi. Fakat bir kere bu yolu tutmuştum ve ne olursa olsun geri dönmek istemiyordum.

İşin en anlaşılmaz tarafı şu ki, matmazel Pourras'ı gördüğüm zaman, ona mektuplarımla alâkalı bir kelime dahi söyliyemiyordum. Annesi acaip tekliflerimden herhalde haberdardı, öyle iken beni daima kızıyla yalnız bırakıyordu, bu da ispat eder ki, her şeye rağmen yine de, muvaffak olabilirmişim. Fakat bu fırsatlardan istifadeye yanaşmadım, matmazel Pourras'la yalnız kalır kalmaz son derece çekingen oluyordum. Sadece mânasız şeylerden bahsediyor, ona ve her gün yazdığım mektuplara, ne de onları ilham eden hissime dair bir imada bile bulunmuyordum.

Nihayet, meydana gelmesinde benim hiçbir dahlim bulunmıyan buhranlı bir vaziyet her şeye son verdi. Ötedenberi hafifmeşrep bir kadın olan madam Pourras'ın hâlâ resmen bir âşıkı vardı. Kızını istediğimden beri bana dostça muameleye devam etmiş, münasebetsiz mektuplarımı bilmemezlikten gelmişti, ben de kızına hergün kaçırma teklifleri yazarken, duygularımı ve bedbahtlığımı da annesine açıyordum; şunu söylemeliyim ki, hiçbir tasavvurum, en ufak bir kötü niyetim de yoktu. Fakat ikisiyle de işi bu yola dökmüştüm. Böylece madam Pourras'la başbaşa uzun konuş-

malar yapıyorduk. Âşıkı bundan kuşkulandı. Şiddetli kavgalar oldu ve ellisine yaklaşmış olan Madam Pourras belki de sonuncu olan bu âşıkı kaybetmek istemediğinden onu ikna etmeğe karar verdi. Benim bir şeyden haberim yokken ve bir gün Madam Pourras'a mûtat sızlanmalarımı yapmaya gitmişken Mösyö de Sainte-Croix - âşıkın adıdır - çıkageldi ve bir hayli kızmış göründü. Madam Pourras elimden tuttu, beni ona doğru götürdü ve kendisine âşık olduğum, evlenmek istediğim kimsenin kızı olduğunu, evine gidip gelmemle kendisinin hiçbir alâkası olmadığını açıkça söylememi istedi. O, benden beklediği bu izahı, sadece mösyö de Sainte-Croix'nın vesveselerine son verecek bir çare olarak düşünmüştü. Ben se Meseleyi başka bir cepheden gördüm, kendimi bedbaht bir âşık, hem anası, hem kızı tarafından reddedilen bir insan olduğumu itiraf etmek üzere bir yabancının önüne sürüklenmiş saydım. İzzetinefsimin yaralanması beni hakiki bir çılgınlığa sevk etti. Tesadüfen cebimde, bir müddetten beri yanımda taşıdığım küçük bir şişe afyon vardı. Tam madam de Charrière'le münasebette bulunduğum sıralardaydı; kendisi hastalığı esnasında çok miktarda afyon kullandığı için, bana da aynı fikri vermişti ve her zaman zengin, kudretli fakat çok acayip olan konuşması da, beni bir nevi mânevi sarhoşluk içinde yaşatıyordu, o ara yaptığım budalalıklarda bunun da az tesiri olmamıştır.

Durmadan kendimi öldürmek istediğimi söylüyordum ve aslında hiç de böyle bir arzu

duymadığım halde, tekrar ede ede buna nerdeyse kendim de inanır gibi oluyordum. Şimdi de M. de Sainte-Croix'nın önünde teşhir edildiğimi görünce kendimi müşkül vaziyette hissettim, hazır afyonum da cebimdeyken, sakin bir konuşmaya girişmektense, tesirli bir sahne ile işin içinden çıkıvermek daha kolay göründü. Mösyö de Sainte-Croix'nın bana sualler soracağını, alâka göstereceğini tahmin ediyordum ve zavallı bir insan vaziyetinde olduğum için, bu suallere, bu alâkaya, vaziyeti uzatacak hiçbir şeye tahammülüm yoktu. Afyonumu yutarsam bütün bunları atlatacağımdan emindim. Sonra, bir kadın için intihara teşebbüs etmenin, onun hoşuna gitmek için bir çare olduğunu çoktandır kafama koymuştum.

Bu fikir pek de doğru değildir. Eğer bir kadının zaten hoşuna gidiyorsanız ve o teslim olmaktan başka bir şey istemiyorsa, onu, kendinizi öldürmekle tehdit etmek iyidir; çünkü ona katî, çabuk ve namuslu bir bahane vermiş olursunuz. Fakat eğer hiç sevilmiyorsanız ne tehdidin, ne de tehdidi yerine getirmenin bir tesiri olmaz. Matmazel Pourras'la olan maceram esasında hatalıydı: aşk hikâyesini tek başıma yaşıyordum. Böylece Madam Pourras sözünü bitirir bitirmez, bana yapacak bir tek şey bıraktığı için kendisine teşekkür ettiğimi söyledim ve küçük şişemi çıkarıp dudaklarıma götürdüm. Bu hareketi yaptığım o kısacık an içinde, kendi kendime bir muhakeme yürüttüğümü ve bunun, son tereddütlerimi de yok ettiğini hatırlıyorum:

«Eğer bundan ölürsem, dedim, her şey bitmiş olacak; eğer beni kurtarırlarsa, o zaman matmazel Pourras'ın, kendisi için intihara teşebbüş eden bir adama karşı rikkate gelmemesine imkân yok.»

Böylece afyonumu yuttum. Miktarının, bana büyük fenalığı dokunacak kadar fazla olduğunu sanmıyorum, ve mösyö de Sainte-Croix üzerime atıldığı için de, yarısından fazlasını yerlere saçtım. Herkes pek korktu. Afyonun tesirini izale etmek için bana ilâçlar yutturdular. Her istediklerini tam bir uysallıkla yaptım, korktuğumdan değil, ama aksi takdirde ısrar edeceklerdi, ben de direnmeyi pek sıkıcı bulacaktım. Korkmadığımı söyledimse, bu, tehlikenin ne kadar az olduğunu bildiğim için değildir. Afyonun yaptığı tesire dair hiçbir bilgim yoktu ve bu tesiri çok daha müthiş zannediyordum. Fakat yaptığım muhakemeden sonra neticeye karşı tamamen lâkayttım. Bununla beraber, biraz evvel yapmış olduğum şeyin tesirine mâni olacak her şeyi böyle itirazsız kabul etmem, herhalde seyircileri bu trajedininin ciddî bir şey olmadığına ikna etmiştir.

Bu, hayatımda dikkate değer bir hareket yaptıktan sonra, onu devam ettirmek için lâzım gelen ciddiyetten birdenbire usanıp can sıkıntısından, kendi eserimi kendi elimle ilk bozuşum değildir. Faydalı sandıkları bütün ilâçları yutturduktan sonra, bana, yarı halden anlar, yarı doktorca bir küçük vaız verdiler, bunu acıklı bir tavırla dinledim; matmazel Pourras içeri girdi,

zira kendisi için yaptığım bütün bu çılgınlıklar esnasında o ortalarda yoktu ve kızının bir şey fark etmemesi için annesinin yaptığı gayretlere yardım etmek gibi mantıksızca bir kibarlık da gösterdim. Matmazel Pourras Beaumarchais'nin «Tarare» adlı eserinin ilk defa olarak temsil edileceği operaya gitmek üzere süslenmiş püslenmiş olarak geldi. Operaya beni de götürmek teklifinde bulundu, kabul ettim; böylece zehirlenmem, operada bir akşam geçirmem ile nihayet buldu ve bu meselede traji-komik olmıyan hiç bir taraf kalmadı. Hattâ orada, hem afyonun tesiriyle, hem de bu bence daha muhtemel geçen matemli şeylerden sıkıldığım ve eğlenmek ihtiyacını duyduğum için, son derece neşelendim.

Ertesi gün, yaptığım acayipliklere bir son vermek lüzumunu anlıyan madam Pourras, kızına yolladığım mektuplardan hemen o gün haberdar olmuş gibi yaparak bu mektupları bahane etti ve bana evlerine gidip geldiğim esnada kızına kaçırma teklifi yapmak suretiyle itimadını suiistimal ettiğimi yazdı. Netice olarak, artık beni evine kabul etmiyeceğini bildirdi, herhangi bir yeni teşebbüs fırsatına ve ümidine son vermek için de mösyö de Charrière'i getirtti ve kızından, benim hakkımdaki hisleri hususunda bizzat izahat istemesini rica etti. Matmazel Pourras mösyö de Charrière'e gayet sarih olarak, kendisine hiçbir zaman aşktan bahsetmediğimi, mektuplarıma çok şaştığını, bana hiçbir zaman böyle teklifler yapmak salâhiyetini verecek bir-

şey yapmamış ve söylememiş olduğunu, beni katiyen sevmediğini, ebeveyninin kendisi için tasarladıkları evlenmeden hoşnut olduğunu ve tamamen serbest olarak annesinin hakkımdaki kararlarına iştirak ettiğini söyledi. Mösyö de Charriére bu konuşmayı bana bildirdi ve genç kızda bana karşı en ufak bir meyil fark etmiş olsaydı annesini benim lehime döndürmeye çalışacağını da ilâve etti.

Macera böylece sona erdi. Bundan, büyük bir keder duyduğumu söyliyemem. Doğrusu zaman zaman heyecanlanmıştım; zorluk karşısında duyduğum kızgınlık bana bir nevi hırs vermişti; babamın yanına dönmeye mecbur olmak korkusu, ümitsiz bir denemede sebat etmeme sebebolmuştu; kuş beyinliliğim yüzünden en münasebetsiz yollara başvurmuştum, mahcubiyetim de bunları daha çok münasebetsizleştirmişti. Fakat zannederim, kalbimin derinliklerinde hiçbir zaman aşk yoktu. Muhakkak olan bir şey varsa, o da, bu tasavvurdan vezgeçmek icabettiği günün ertesi günü, tamamen teselli bulmuştum.

Bütün bu sapıklıkları yaptığım sıralarda bile, kalbimi kafamı hakikaten işgal eden kimse, madam de Charrière'di. Bütün o, ateşli mektuplar, kaçırma teklifleri, intihar tehditleri, o tiyatrolarda görülen zehir içme telâşı arasında, madam de Charrière'le saatlerce, uzun geceler boyunca konuştuk ve bu konuşmalar esnasında babama dair endişelerimi, borçlarımı, Matmazel Pourras'ı ve bütün dünyayı unuttum. Eminim ki,

bu konuşmalar olmasaydı, hareket tarzım çok daha mâkul olurdu. Madam de Charrière'in bütün fikirleri, her türlü âdet ve ananeleri istihfaf etmeye dayanıyordu. Tanıdığımız bütün kimselerle alabildiğine alay ediyorduk: şakalarımızla sarhoş oluyorduk, bütün bunların neticesi olarak da nasıl konuşuyorsam öyle hareket ediyor, yarım saat evvel ümitsizlik içinde pek iyi niyetlerle yaptığım bir şeye, bazan yarım saat sonra deliler gibi gülüyordum. Matmazel Pourras'a dair bütün tasavvurlarımın sonra ermesi beni madam de Charrière'e daha fazla yaklaştırdı: serbestçe konuşabildiğim yegâne insandı, çünkü hareket tarzım üzerine nasihat ve tenkitlerle canımı sıkmıyan yalnız oydu.

Bulunduğum sosyetenin diğer bazı kadınları benimle dostça alâkadar olarak, fırsat bulur bulmaz bana vaız etmeye başlıyorlardı. Bazısı da, zannederim, bu kadar ateşli görünen bir genci yetiştirmeyi üzerlerine almak istediğini duyar gibiydiler ve bunu bana oldukça açık bir şekilde belli ettiler. Madam Suard beni evlendirmeği tasarlamıştı. Beni, oldukça nüktedan, tavırları son derece yapmacıklı, hiç güzel olmıyan, ve ihtiyar bir amcanın ölümünden sonra zenginleşecek olan on altı yaşında bir genç kızla evlendirmek istiyordu. Bu arada şunu da söyliyeyim ki, şu satırları yazdığım anda, 1811 de, o amca hâlâ yaşıyor. Genç kız sonradan, İhtilâl esnasında, bönlüğü ile meşhur mösyö Pastorel ile evlendi, başından bazı maceralar geçti, ilerde bahsi geçecek

olan benim çok iyi tanıdığım bir adamla evlenmek üzere boşanmak istedi, ondan bir çocuğu oldu, maksadına erişmek için birtakım çılgınlıklar yaptı, sonra bunda muvaffak olmayınca, gayet sanatkârane bir surette işi gûya fazilete döktü, bugün Parisin en fazla saygı gören kadınlarından biridir. Madam Suard onu bana teklif ettiği sıralarda, bir kocası olmasını son derece arzu ediyor, bunu açık kalblilikle herkese söylüyordu. Fakat ne madam Suard'ın projeleri, ne birtakım ihtiyar kadınların teşebbüsleri, ne de bazılarının vaızları, üzerimde hiçbir tesir uyandırmıyordu. Evlenme bahsinde matmazel Pourras'dan başkasını istemiyordum.

Yüz itibariyle beğendiğim yine matmazel Pourras'dı. Kafa bakımından göıdüğüm, anladığım, sevdiğim yalnız madam de Charrière'di. Yine de birbirimizden ayrı olduğumuz saatlerden istifade edip, başka münasebetsizlikler yapmıyor değildim.

Kendine kontes de Linières dedirten bir uygunsuz kadının evine beni kim götürdü, bilmiyorum. Kendisi Lozanlı idi, babası da orada kasapmış. Genç bir İngiliz, oturduğu eve ateş vererek onu kaçırmış, o da bu ilk âşıkı tarafından terk edildikten sonra, güzel yüzü sayesinde epey kâr getiren bir meslek tutturmuş. Biraz para topladıktan sonra, o zamanlar ölmüş bulunan mösyö de Linières adlı birisinin kendisiyle evlenmesini temin etmişti, böylece dul kalıp, kontes de olunca, şimdi bir kumarhane işletiyordu. Ferah ferah kırk beş yaşında vardı, fakat eski halinden ta-

mamen vazgeçmemek için, yirmi yaşlarında, uzun boylu, taze, güzel vücutlu ve insanı eğlendirecek kadar budala olan kızkardeşini getirtmişti. Eve erkek diye, birkaç kibar adam, birçok da dolandırıcı geliyordu. Benim üzerime alabildiğine çullandılar. Gecenin yarısını orada paramı kaybetmekle geçiriyordum; sonra, sabahın altısından evvel yatamıyan madam de Charrière'e konuşmaya gidiyordum, günün yarısı boyunca da uyuyordum. Bu güzel yaşayış tarzı mı babamın kulağına gitti, yoksa sadece Matmazel Pourras nezdindeki muvaffakıyetsizliğim mi beni Paristen uzaklaştırmak kararını vermesine sebeboldu, bilmiyorum. Fakat hiç ummadığım bir sırada, babamın alayında teğmen olan ve beni Bois-le-duc'e, onun yanına götürmeye memur edilen mösyö Benay adlı birisinin, evime çıkageldiğini gördüm.

İyice azarlanmayı hakkettiğimi hissediyordum, ve madam de Charrière'in konuşmaları beni öyle bir fikir hercümerci içine atmıştı ki, ilerde işiteceğimi sandığım her şeyi şimdiden tahammül edilmez buluyordum. Bununla beraber boyun eğdim, babama itaat etmek fikri aklımdan geçmedi. Fakat araba meselesinde çıkan bir müşkülât hareketimizi geciktirdi. Babam, bizi Parise getiren eski arabayı bana bırakmıştı, ben de, para sıkıntısı çekerken onu satmağı münasip bulmuştum. Mösyö Benay bu arabaya güvenerek bir kişilik bir küçük araba ile gelmişti. Babaminkini satın alan saraçtan bir yolcu arabası bulmaya çalıştık: yoktu yahut da bize kiralamak istemedi. Bu güçlük bizi bütün

bir gün alıkoydu. Bütün gün kafam boyuna işledi durdu, madam de Charrière'le konuşmanın da burada az rolü olmadı. Üzerimde yapacağı tesiri muhakkak ki tahmin etmiyordu. Fakat bana durmadan insanların budalalığından, peşin hükümlerin mânasızlığından bahsetmesi, tuhaf, acayip, değişik olan her şeye karşı beslediğim hayranlığı paylaşması, bana nihayet umumi nizamların dışına çıkmak için dayanılmaz bir arzu vermişti. Bununla beraber hiçbir tasavvurum yoktu, fakat kimbilir hangi müphem fikre kapılarak madam de Charrière'den otuz altın[1] kadar ödünç aldım.

Ertesi gün mösyö Benay, nasıl seyahat edeceğimiz hususunda konuşmaya geldi ve elimizden geldiği kadar vaziyete uymaya çalışarak, bir kişilik arabalarda birbirimizi takip etmeyi kararlaştırdık. Parisi hiç görmemiş olduğu için ona akşamdan evvel gitmemeyi teklif ettim, o da kolayca razı oldu. Bu teklifi yapmam için muayyen bir sebep yoktu, fakat ne de olsa korktuğum bir anı biraz olsun uzaklaştırıyordu. Otuz altınım cebimdeydi ve henüz istediğimi yapmakta serbest olduğumu kendi kendime söylemekten âdeta zevk alıyordum. Palais - Royal'de yemek yemeğe gittik. Tesadüfen yanımda, arasıra madam de Bourbonne'un evinde gördüğüm, hayli zeki olduğu için de kendisiyle seve seve konuştuğum bir adam oturuyordu. Onu son defa gördüğüm zamanki vaziyet (o gün 24 haziran 1787 idi) ismini hâtırıma nakşettiği için daima

Lui : Lui altını.

hatırlarım. Büyük bir kimyacı, oyunda her şeyi göze alan ve meclislerde çok aranan bir kimse olup, adı şövalye La Roche Saint - André idi. Yanına yaklaştım, içim vaziyetimin verdiği sıkıntı ile dolu olarak onu bir kenara çektim, derdimi döktüm. Beni oldukça üstünkörü dinledi, ben de onun yerinde olsam, öyle yapardım.

Sözlerimin arasında ona, bazan kaçıp kurtulmak arzusuna kapıldığımı söyledim. Kayıtsızca: «Peki ama nereye?» dedi.

— Tabiî İngiltereye, diye cevap verdim.

— Doğru, dedi, güzel bir memlekettir, hem insan orada adamakıllı serbestir.

— Döndüğüm zaman her şey yoluna girmiş olurdu.

— Muhakkak, diye mukabele etti, zamanla her şey yoluna girer.

Mösyö Benay yaklaştı ve dönüp, başlamış olduğum yemeği onunla bitirdim. Fakat Mösyö de La Roche Saint - André ile yaptığım konuşmanın üzerimde iki türlü tesiri olmuştu: 1 — o zamana kadar bana en müthiş şey gibi görünmüş olan, kaçmak gibi bir hâdiseye, başkalarının pek az ehemmiyet vereceklerini göstermişti; 2 — bana İngiltereyi düşündürmüştü, eğer kaçarsam böylece bir istikametim oluyordu. Şüphesiz bu, herhangi bir yere gitmektense İngiltereye gitmeme veya orada en ufak bir gelir kaynağı beklememe sebep teşkil etmezdi, ama ne olursa olsun, düşüncem bilhassa bu memlekete doğru yönelmişti. Bununla beraber kararımı tatbik edebileceğim vaktin ge-

çeceğinden veya daha doğrusu, geçmiş olmasından dolayı — zira yemekten sonra doğru arabaya binecektik, ve mösyö Benay'nin o zamana kadar yanımdan ayrılmaması pek muhtemeldi — önceleri, bir nevi sabırsızlıktan başka bir şey hissetmedim. Masadan kalkarken şövalye de La Roche'a rasladım gülerek bana:

«Ne o! hâlâ burada mısınız?» dedi.

Bu söz, artık o işi yapmakta serbest olmadığımdan dolayı duyduğum esefi artırdı. Eve döndük, bavullarımızı hazırladık, araba geldi, bindik. Kendi kendime artık bu sefer her şeyin kararlaştığını söyliyerek içimi çektim hiddetle cebimdeki lüzumsuz otuz altını avuçladım. Bir kişilik küçük arabanın içinde dehşetli sıkışık vaziyette idik. Ben dipteydim, oldukça uzun boylu bilhassa pek şişman olan mösyö Benay de sarsılarak ve arabanın her sarsılışında muvazenesini kaybedip kafasını sağa sola çarparak, bacaklarımın arasında küçük bir iskemlede oturuyordu. Daha on adım atmamışken sızlanmaya başladı. Şikâyetlerine mübalâğalı bir şekilde hak verdim, zira eve dönersek, yeniden istediğimi yapmakta serbest olacağım aklıma geldi. Hakikaten de şehrin haricine çıkmadan bu yerde durmaya tahammül edemiyeceğini söyledi ve ertesi güne kalmamızı, yolculuk için de bir başka şekil bulmamızı istedi. Razı oldum, onu oteline götürdüm ve böylece önümde düşünmek için on on iki saat vakte sahip olarak gecenin on birinde evime dönmüştüm.

O zamana kadar yapmış olduğum çılgınlıklardan çok daha ciddî, çok daha hatalı bir çılgınlığa karar vermek için pek fazla düşünmedim. Yaptığım hareketi böyle telâkki etmedim. Hem babamı görmek korkusu, hem de serbestlik üzerine söylediğim ve işittiğim bütün o safsatalar başımı döndürmüştü. Yarım saat kadar odamda dolaştım, sonra bir gömlek ile otuz altınımı alıp merdivenleri indim, kapıyı açtırdım, sokağa fırladım. Henüz ne yapmak istediğimi hiç bilmiyordum. Umumiyetle hayatımda en münasebetsiz yolu seçmeme en fazla âmil olan, fakat hiç olmazsa azimli bir karar hissini veren şey, asıl bu karardan bende eser bulunmaması ve bana göre, yaptığım şeyin hiç de geri dönülmez bir hareket olmadığı hissidir. Bu şekilde, bir çılgınlığın doğuracağı neticeler hakkındaki kararsızlığımdan dolayı rahat, kendi kendime bunu yapmıyacağımı söyliyerek, önce bir adım, sonra bir adım daha attım ve çılgınlık yapılmış oldu.

Bu sefer o gülünç firara tam bu şekilde sürüklendim. Gece nerede barınacağımı bir an düşündüm ve gidip, kışın başlangıcında tanımış olduğum pek de faziletli sayılmıyan bir kadından beni misafir etmesini istedim. Beni vaziyetinin icap ettirdiği bütün muhabbetle kabul etti. Fakat ona, bugünlük cazip taraflarının bahis mevzuu olmadığını, Paristen elli fersah ötede bir yere birkaç günlük bir yolculuk yapacağımı, ve ertesi sabah mümkün olduğu kadar erken saatte, bana kira ile bir yolcu arabası temin et-

mesi lâzım geldiğini söyledim. Bu arada, çok heyecanlı olduğum için. biraz kuvvet almak istedim ve bu maksatla şampanyaya başvurdum; şarabın birkaç bardağı, kalan düşünme kabiliyetimi de elimden aldı. Bundan sonra oldukça rahatsız bir uykuya daldım; uyandığım zaman, bana günde şu kadar paraya bir araba kiralıyan bir saraç buldum, yol hakkında izahat istemedi ve bana bir senet imzalatmakla iktifa etti; arabasını Calais'den geri göndermeye iyice karar vererek imza yerine havadan bir isim attım. Bizim küçük hanım araba atları da sipariş etmişti. Ona lâzım gelen parayı ödedim ve biran için bile aklımı başıma toplamaya vakit bulmadan, kendimi, cebimde yirmi yedi altınla dolu dizgin İngiltereye gider buldum. Yirmi iki saat sonra Calais'deydim. Arabamı Paris'e geri göndermeyi Mösyö Dessin'e havale ettim ve yolcu vapuru hakkında izahat aldım. Tam o saatte bir vapur kalkıyormuş. Pasaportum falan yoktu, fakat o mesut zamanlarda, Fransızların serbest olacağız derken hem kendilerini, hem de başkalarını esaret altına soktuklarından beri, her teşebbüsün bol bol nasibi olan bütün o güçlüklerin hiç biri yoktu. Kiralık bir uşak altı frank mukabilinde lâzım gelen muameleyi yaptırmayı üzerine aldı, ve Calais'ye vardıktan üç çeyrek saat sonra, gemi ile yola çıkmıştım.

Akşam Douvres'a vardım, Londraya gitmek istiyen bir yol arkadaşı buldum ve ertesi sabah, hiç kimseyi tanımadan, hiçbir gayem olmadan

servet namına da cebimde on beş altınla kendimi bu muazzam şehirde buldum. Önceleri, Londradan son geçişim esnasında birkaç gün kalmış olduğum bir eve yerleşmek istiyordum. Tanıdık bir yüz görmeye ihtiyacım vardı. Orada yer yokmuş: fakat oldukça yakında bir başka yer temin ettiler. Yerleşir yerleşmez ilk işim babama yazmak oldu. Elimden geldiği kadar mazur göstermeye çalıştığım bu acayip kaçışımdan dolayı af diledim: ona, Pariste müthiş surette ıstırap çektiğimi, bilhassa insanlardan son derece bıktığımı söyledim; cemiyetin verdiği yorgunluğa ve yalnızlık ihtiyacına dair birkaç felsefî cümle karaladım. Dünyadan tam mânasiyle elimi eteğimi çekerek İngilterede üç ay geçirmek için müsaadesini istedim ve nihayet, farkında olmadan, hakikaten komik bir şekilde mevzu değiştirerek, evlenip karımla beraber onun yanında sakin bir hayat sürmek arzusunu beslediğimden bahsettim.

Hakikat şudur ki, ne yazacağımı ben de pek bilmiyordum, altı aylık maddi ve mânevi telâştan sonra hakikaten de istirahat etmeye tam mânasiyle ihtiyacım vardı ve ilk defa olarak tamamiyle yalnız, tamamiyle serbest olduğum için, o kadar zamandır arzu ettiğim bu meçhul vaziyetin zevkini sürmek isteği ile tutuşuyordum. Para bakımından hiçbir endişem yoktu; zira, iki köpek, bir de maymun satın almak için on beş altınımın ikisini hemen harcadım. Aldığım bu kıymetli mahlûkları eve getirdim. Fakat maymunla derhal bozuştuk. Uslandırmak için dövmek istedim.

Öyle kızdı ki, küçük olmasına rağmen başa çıkamadım, aldığım dükkâna geri götürdüm, orada bana onun yerine üçüncü bir köpek daha verdiler. Bununla beraber çok geçmeden bu hayvan koleksiyonundan bıktım ve köpeklerimden ikisini aldığım fiatın dörtte birine sattım. Üçüncü köpeğim hakiki bir sevgi ile bana bağlandı ve kısa bir zaman sonra başladığım yolculuklarda benim sadık bir dostum oldu.

Babamın ne halde olduğunu bilmemekten duyduğum endişeyi saymazsak, Londradaki hayatım ne masraflıydı, ne de tatsız. Eve haftada yarım gine veriyorum, günde yiyeceğim için takriben üç şiling bir o kadar da beklenmedik masraflara harcıyordum, öyle ki on üç altınım beni hemen hemen bir ay geçindirecekti. Fakat iki gün sonra İngiltereyi baştan başa dolaşmayı tasarladım ve bunu temin etme çareleri ile meşgul oldum. Babamın parasını saklıyan bankerin adresini hatırladım. Bana yirmi beş altın avans verdi; Madam Trevor'un muhitinde yaşadığım zaman tanıştığım ve kendisine karşı Lozanda pek kibar davranmış olduğum bir gencin oturduğu yeri de keşfettim. Onu görmeye gittim. Çok güzel çocuktu, gördüğüm insanlar arasında yüziyle onun kadar çok alâkadar olanı yoktur; saçının her bir telinin yerini bizzat tâyin etmek üzere, elinde ayna, baş tuvaletini yaptırmakla üç saat geçirirdi. Bundan başka zekâsı yok değildi ve hemen hemen içtimai mevkii yüksek her İngiliz genci gibi eski edebiyata dair epeyce malûmat sahibiydi.

Büyük bir serveti vardı ve kibar bir aileye mensuptu.

Adı Edmund Lascelles'di; Parlamento'da pek de göze çarpmadan âzalık etmişti. Dediğim gibi, onu görmeye gittim: beni nezaketle kabul etti, fakat eski münasebetimize dair en ufak bir şey hatırlar gibi görünmedi. Bununla beraber konuşmamız esnasında bazı yardım tekliflerinde bulunduğu, İngiltere vilâyetlerinde yapacağım seyahat de benim aklımdan çıkmadığı için, bana elli altın ödünç vermesini istedim. Bankerimin yokluğundan ve daha bilmem hangi sebeplerden dolayı iyi kötü özür diliyerek isteğimi reddetti. Ailemi tanıyan ve namuslu bir İsviçreli olan uşağı, bana yazarak kırk gine vermeyi teklif etti. Fakat mektubu Londra dışında bir gezintiye çıktığım sırada geldiği için, elime çok sonra geçti. o da bu arada parasını bir başka yere yatırmıştı. Tesadüfen benim oturduğum evin yanında, John Mackay isminde, Londrada oldukça aşağı dereceden bilmem hangi memuriyeti olan, eski Edimbourg arkadaşlarımdan biri oturmaktaydı. Birbirimizi gördüğümüze çok memnun olduk. Ben, o kadar mutlak bir yalnızlıktan kurtulduğum için sevindim ve günün birçok saatlerini onunla geçirmeye başladım, halbuki hiç de parlak bir zekâsı yoktu. Fakat bana tatlı şeyler hatırlatıyordu, zaten onu, Edimbourg'taki hayatımı anlatırken bahsettiğim şu John Wilde'a, karakteri ve kabiliyetleri pek dikkate değer olan, ve çok acı bir akıbete uğrıyan adama karşı beslediğimiz müş-

terek dostluk dolayısiyle de seviyordum. John Mackay yine o zamanlar tanımış olduğum bir arkadaşın adresini vermek suretiyle, bana aynı mahiyette bir zevk daha temin etti. Bu sayede hoş birkaç akşam geçirdim, fakat tasavvurlarıma bunun hiçbir faydası yoktu. Bununla beraber projelerimi tatbik etmek için bu da yeni bir sebep teşkil etti, bu raslaşmalar bana İskoçyada geçirdiğim günleri şiddetle hatırlattığı için John Wilde'a mektup yazdım ve öyle samimî bir cevap aldım ki, onu görmeden İngiltereden ayrılmamıya iyice karar verdim.

Bu arada az yemekle kanaat ederek, bazan tiyatroya hattâ bazan da kadınlara giderek, böylece yolculuk paramı harcıyarak, hiçbir şey yapmadan. kâh sıkılıp kâh babam için endişeye düşerek ve kendi kendimi iyiden iyiye kabahatli bularak, fakat buna rağmen, eksiksiz hürriyetimden dolayı sözle anlatılamıyacak bir rahatlık duygusu içinde, Londrada yaşamaya devam ettim. Bir gün, bir sokağın dönemecinde, doktor olan ve Londrada oldukça iyi bir mevkii bulunan bir başka Edimbourg'lu talebeye rasladım. Adı Richard Kentish idi ve sonradan oldukça beğenilen birkaç eserle kendini tanıttı. Edimbourg'da iken pek sıkı fıkı değildik, fakat arasıra beraber eğlenirdik. Benimle tekrar buluştuğuna büyük bir sevinç gösterdi ve derhal beni karısının yanına götürdü; onu eskiden tanırdım. Çünkü ben tahsilimi tamamlarken. aileler bu evlenmeye razı olmak istemedikleri vakit âdet olduğu gibi, Gretna

Green'de [1] evlenmek üzere, kızla beraber çıkagelmişti. Evlendikten sonra da eski ahbaplarına tanıştırmak üzere karısını Edimbourg'a getirmişti.

Zayıf, kuru, güzel sayılmıyan ve zannımca, epey mütehakkim ufak tefek bir kadındı. Beni çok iyi karşıladı. Ertesi gün Brighthelmstone'a gidiyorlardı, türlü türlü eğlenceler vaadederek kendileri ile beraber gitmem için bana da ısrar etti. ler. Bu benim tutmak istediğim yolun tam aksiydi. Bundan ötürü reddettim. Fakat iki gün sonra, orada eğlenmenin de başka yerde eğlenmekle bir olduğunu düşündüm ve bir yolcu arabası, Gal prensinin sofrasında yenmek üzere gönderilen bir kaplumbağa ile beraber, bir günde beni oraya götürdü. Şehre varınca, kötü bir odacığa yerleştim, bundan sonra Kentish'in söz verdiği gibi, dünyanın en eğlenceli hayatını süreceğimi tahmin ederek, gidip onu buldum. Fakat kimsecikleri tanımıyor, yüksek sosyeteye katiyen kabul edilmiyor ve vaktini, bazı hastaları para için tedavi etmek, bazısını da bilgisini artırmak için hastanede müşahade altına almakla geçiriyordu. Bütün bunlar pek faydalı şeylerdi, fakat benim ümit ettiklerime hiç uymuyorlardı. Bununla beraber Brighthelmstone'da sekiz on gün geçirdim, çünkü başka yerde daha iyi olmayı ümit etmem için hiçbir sebep yoktu ve bu ilk

[1] Gretna-Green: İskoçyanın baş şehri. Londra - Edimbourg yolu üzerinde bulunur. 19 uncu asra kadar İskoç kanunu mucibince ikâmetgâh ve evlenme ilânı şartları özetilmeden yapılan nikâhları ile meşhurdur.

tecrübe Edimbourg'a dair tasavvurlarımda cesaretimi kırıyordu; halbuki sonradan görüleceği gibi, tahminim yanlış çıktı. Nihayet, canım her gün biraz daha sıkıldığı için, bir gün öğle yemeğinden sonra birdenbire yola çıktım. Bana, Londra'ya kadar yarı fiatla yolculuk etmeyi teklif eden bir adama raslamam, gitme kararını vermeme sebep oldu. Kentish'e bir veda mektubu bıraktım ve gece yarısı Londraya vardık. Soyulacağız diye çok korkmuştum, zira bütün param üstümdeydi, o zaman ne yapardım bilmem. Böylece, kendimi müdafaa etmek, servetimi vermektense ölümü göze almak kararıyle kılıçlı bir bastonu bacaklarımın arasından ayırmıyordum. Herhalde bütün servetini benim gibi üzerinde bulundurmıyan yol arkadaşım, kararımı mânasız buluyordu. Nihayet cesaretimi göstermek fırsatını bulamadan yolumuz sona erdi. Londraya döndükten sonra da, yine hiçbir şey yapmadan birçok günler geçirdim. Hayretler içinde, hürriyetimin bana ağır gelmeye başladığını görüyordum. Hiçbir şeyine karşı alâka duymadığım bu büyük şehrin sokaklarını arşınlamaktan usanıp, paramın da gittikçe azaldığını görünce, nihayet bir posta arabasına bindim ve evvelâ Newmarket'e gittim. Oraya gitmeye karar vermeme neyin âmil olduğunu bilmiyorum; herhalde bana at yarışlarını, bahsi müşterekleri ve lâfını çok duyduğum kumarı hatırlatan ismi olacak: fakat kumar mevsimi değildi. Şehirde kul yoktu. Orada, ne yapmak istediğimi düşünmekle iki gün geçirdim.

Yanına dönmekte gecikmiyeceğimi temin etmek üzere babama gayet müşfik bir mektup yazdım; on altı gineden ibaret kalmış olan paramı saydım, sonra ev sahibine borcumu ödeyip, bu sefer de, Oxford'da tanımış olduğum Mösyö Bridges adlı birisinin oturduğu Northamphon civarına gitmek kararıyle, daima dosdoğru ileriye doğru yürüyerek ve yaya olarak oradan sıvıştım. İlk gün bardaktan boşanırcasına yağan bir yağmur altında sekiz mil gittim. Gece beni Norfolk kontluğunun pek tenha ve pek hüzünlü çalılıklarında buldu; hırsızların gelip varımı yoğumu soyarak, bütün teşebbüslerime ve bütün ziyaretlerime son vermelerinden tekrar korkmaya başladım. Bereket versin Stokes adlı küçük bir köye vardım. Beni handa pek fena karşıladılar, çünkü yaya geldiğimi görmüşlerdi ve İngilterede böyle dolaşan sadece dilenciler ve «Footpads» diye anılan en aşağılık hırsızlardır. Bana berbat bir yatak verdiler, beyaz çarşaf temin edinciye kadar akla karayı seçtim; bununla beraber çok iyi uyudum, ve şikâyet etmenin, birtakım tavırlar takınmanın zoriyle, ertesi sabah efendi muamelesi görmeye muvaffak oldum, tabiî bunun icabettirdiği şekilde de para sarf ettim.

Bu sırf gösteriş içindi, zira kahvaltı ettikten sonra yine yaya olarak yola çıktım ve gidip, oradan on dört mil mesafede küçük bir ticaret şehri olan Lynn'de öğle yemeğini yedim, orada yeniden durdum, çünkü seyahat tarzım hoşuma gitmemiye başlıyordu. Sabahtan beri ya-

kıcı bir güneş altında yürümüştüm ve oraya vardığım zaman sıcaktan, yorgunluktan bitkin bir haldeydim. İlk işim tesadüfen otelde hazır bulunan büyük bir çanak «négus» yuvarlamak oldu; bundan sonra yoluma devam etmek üzere bazı hazırlıklarda bulunmak istedim. Fakat kendimi birdenbire, artık ne yaptığımı bilmiyecek, kendime hiçbir suretle hâkim olamıyacak derecede körkütük sarhoş buldum. Bununla beraber bilmediğim bir şehirde, yapayalnız ve cebimde bu kadar az bir para ile bu hale düşmekten dehşet duyacak kadar idrakim kalmıştı. Böyle önüme gelenin keyfine tâbi olmak, cevap vermekten, kendimi müdafaa ve idare etmekten tamamen âciz bulunmak, çok garip bir hisli. Kapımı kilitledim, kendimi böyle, başkalarının erişemiyeceği bir yerde bulunca, yere yatıp ayılmamı bekledim.

Bu şekilde beş altı saat geçirdim, şarabın tesiriyle vaziyetin tuhaflığı bir araya gelince öyle garip, öyle şiddetli tahassüsler duydum ki, bunları hiçbir zaman unutmadım. Kendimi evimden üç yüz fersah uzakta görüyordum, ne param vardı, ne de herhangi bir şeye güvenebilirdim, belki de babam beni reddetmişti, bir daha da tanımıyacaktı, param beni on beş gün bile yaşatmaya kâfi değildi, sonra hiç lüzumu yokken, hiçbir gaye de gütmeden kendimi bu vaziyete sokmuştum. Bu sarhoşluk halinde düşüncelerim, tamamen ayık olduğum zamanınkinden çok daha ciddî, çok daha mâkuldü, çünkü o zaman ta-

savvurlarım vardı, kendimi her şeye muktedir hissediyordum, halbuki şimdi, şarap beni halsiz bırakmıştı, kafam herhangi bir tasavvurla uğraşamıyacak kadar altüsttü. Yavaş yavaş kendime geldim ve yoluma daha rahat bir şekilde devam etmek çarelerini araştıracak kadar kendimi topladım. Tatmin edici bir netice alamadım. Yaşlı bir at için on iki altın istediler, param kâfi gelmedi. Yeniden bir yolcu arabasına bindim ve böylece, hemen hiç param olmadığı için en pahalı seyahat şeklini tercih ederek geceyi geçirmek üzere Wisbeach isimli küçük bir kasabaya indim.

Yolda, devrilmiş güzel bir arabaya rastladım. Yanında bir kadınla bir erkek vardı. Onları kendi arabamla götürmeyi teklif ettim. Kabul ettiler. Bu tesadüf sayesinde bir gece yalnızlıktan kurtulacağıma sevindim. Fakat hayretler içinde, efendi ile hanımın önümde bir reverans yapıp, bir kelime söylemeden gittiklerini gördüm. Ertesi gün kötü bir seyyar tiyatro heyetinin bir samanlıkta temsil verdiğini öğrendim: orada da bir başka yerdeki kadar rahat ettiğimi görünce, temsile gitmek için kalmaya karar verdim. Ne oynadıklarını unuttum gitti. Nihayet ertesi gün, yine bir yolcu arabasına bindim ve Thrapston'a kadar gittim. Burası, Mösyö Bridges'i bulacağımı umduğum Wadenho'ya en yakın yerdi. Handan bir at aldım ve derhal Wadenho'ya gittim.

Mösyö Bridges aslında bu köyün papazı idi, fakat oradan yeni gitmişti ve ancak üç hafta

sonra dönebilecekti. Bu haber bütün plânlarımı bozuyordu. Artık İskoçyaya gitmek için lâzım olan parayı bulmak imkânı kalmamıştı, civarda hiçbir tanıdık da yoktu, ancak Londraya dönecek ve orada on beş gün geçinecek kadar param vardı, bu müddet de orada babamın cevabını beklememe bile kâfi değildi. Uzun uzun düşünmemeliydi, zira her yemek ve her yatma beni biraz daha müşkül vaziyete sokuyordu. Kararımı verdim. İnceden inceye hesaplıyarak, atla veya tek başıma bir arabayla gidersem Edimbourg'a varabileceğimi anladım, bir kere oraya varınca da arkadaşlarıma güveniyordum. Gençlik aklı işte, zira bugün, bana hiçbir şey borçlu olmıyan kimselere muhtacolmak üzere - hem bu teşebbüsümü mazur gösterecek bir zaruretim de olmadan - yüz fersah yol almam lâzım gelseydi, bu kimselerin ne yapmaya geldiğimi soracakları, istediğim veya muhtaç olduğum şeyi de reddedebilecekleri bir vaziyete düşmem icabetseydi, muhakkak ki dünyada hiç bir şey beni buna razı edemezdi. Fakat yirmi yaşında iken, lise arkadaşlarıma şu sözleri söylemekten daha basit bir şey görmüyordum:

«Sizinle beraber akşam yemeğini yemek için üç yüz fersah yol aldım; meteliğim yok, beni dâvet edin, beni okşayın, beraberce içelim. Bana teşekkür edin ve buradan dönmem için ödünç para verin.»

Bu sözlerim onları hayran edeceğinden emindim. Onun için han sahibini çağırttım ve ona dostum Bridges'in yokluğundan istifade ederek,

birkaç mil uzakta bir iki gün geçirmek istediğimi bana bir araba bulması lâzım geldiğini söyledim. Bana çok iyi bir atla küçük bir arabası olan bir adam getirdi. Ne yazık ki araba, oradan on mil mesafede küçük bir şehir olan Stamford'daydı. Sahibi onu bana kiralamak için hiç güçlük çıkarmadı. Tamirde olan arabayı saraçtan almaya gitmek üzere yanıma atını ve oğlunu verdi, gideceğim yere Stamford'dan geçerek gitmem hususunda da uyuştuk. İşimin bu kadar kolay hallolmasına çok sevindim ve ertesi gün ata bindim. Adamın oğlu, han sahibinin verdiği berbat küçük bir beygire bindi ve çok şükür Stamford'a vardık. Fakat orada beni büyük bir talihsizlik bekliyordu. Arabanın tamiri bitmemişti. Bir başkasını aradım, beyhudeydi. Küçük rehberimi, atla gitmeme müsaade etmesi için iknaa çalıştım. Reddetti, belki de razı olurdu; fakat daha ilk kelimede büyük bir hiddete kapıldım ve onu küfüre boğdum. Benimle alay etti. Tatlılıkla yola getirmek istedim. Kendisine çok fena muamele etmiş olduğumu söyledi, atına bindi ve beni orada ekip gitti. Böylece müşküller her dakika artıyordu. Geceyi Stamford'da hakikî bir ümitsizlik içinde geçirdim.

Ertesi gün, han sahibine bir başka vasıta buldurtmak ümidiyle, Thrapston'a dönmeye karar verdim. Kendisine bundan bahsettiğim zaman pek niyetli görünmedi. Oldukça garip, bana kalsa hiçbir zaman tahmin edemiyeceğim bir hal, hakkımda pek kötü bir fikir edinmesine sebebol-

muştu. Lynn'deki sarhoşluğumdan beri şaraptan âdeta iğreniyor, birkaç saat süren o halime karşı da bir nevi korku duyuyordum. Bundan ötürü Thrapston hanında geçirdiğim zaman içinde sudan başka bir şey içmemiştim. İngilterede pek âdet olmıyan bu perhiz, han sahibine hakiki bir rezalet gibi görünmüştü. Onun üzerinde bu halimin bıraktığı kötü tesiri kendisinden öğrenmedim, bundan önce bana araba kiralıyan ve belki bu mukaveleyi tazeliyebilirim diye getirttiğim adamdan duydum. Ona oğlunun hareket tarzından şikâyet ettiğim zaman, şöyle cevap verdi:

«Ah! efendim, sizin için öyle tuhaf şeyler söylüyorlar ki!»

Buna çok hayret ettim, ısrar edince:

«Buraya geldiğinizden beri bir damla şarap içmemişsiniz» dedi.

Şaşırdım kaldım. Derhal bir şişe şarap getirttim, ama bir kere o tesiri bırakmıştım, hiçbir şey elde edemedim. Birdenbire karar vermem lâzım geldi. Mösyö Bridges'in dönüp dönmediğini anlamak üzere Wadenho'ya gitmek bahanesiyle, ertesi gün için yeniden bir at kiraladım. Aksi gibi han sahibinin iki atından yalnız kötü olanı oradaydı. Böylece binilecek at diye korkunç denecek kadar çirkin, gayet yaşlı küçücük bir hayvana razı oldum.

Ertesi sabah erkenden yola çıktım, on on iki mil uzaklaşınca han sahibine, Nottingham'daki at yarışlarına giden ve bana da kendisiyle beraber gitmeyi teklif eden bir arkadaşıma rasladı-

ğımı yazdım. Böylece kendimi ne gibi tehlikelere mâruz bıraktığımdan haberim yoktu. İngiliz kanunları kiralanan bir atın, evvelce tâyin edilen cihetten ayrı bir yere gitmek üzere kullanılmasını hırsızlık addeder. Yani atın sahibinin canı isterse hakkımda adlî takibat yaptırır veya gazetelere eşkâlimi bildirebilirdi. Muhakkak surette tevkif edilir, mahkemeye verilir, belki de Adalara sürülürdüm; yahut da hiç değilse, hırsızlık suçiyle dâva edilebilirdim ki, beraat ettiğimi farz etsek bile son derece nahoş bir şey olurdu, hele bir de kaçtığım nazarı itibara alınırsa, duyulduğu yerde müthiş bir tesir yaratırdı. Her ne ise böyle birşey olmadı. Atın sahibi evvelâ biraz şaşırmış. Fakat Wadenho'ya gitmiş, bereket versin orada evine dönen mösyö Bridges'i bulmuş, o da kendisine vaziyeti kısaca yazmam üzerine döneceğime kefil olmuş.

Bana gelince, her şeyden habersiz, ilk gün yirmi mil kadar yol aldım, aklımda kaldığına göre Leicestershire'ın küçük bir köyü olan Kettering'de de geceledim. Kendi kendime her zaman vaadettiğim yalnızlık ve serbestlik saadeti, işte o zaman ilk defa hakikaten başladı. O zamana kadar haklı olarak gülünç ve gayesiz bulduğum serseriliğimden hiç de memnun olmıyarak belli bir plânım olmadan başıboş dolaşmaktan başka bir şey yapmamıştım. Şimdi bir gayem vardı, belki pek ehemmiyetsiz bir gaye, zira sadece, lise arkadaşlarıma on beş günlük bir ziyaret yapmak bahis mevzuu idi. Ama ne de olsa istikametim

belli idi, ne istediğimi de bildiğim için rahat nefes alıyorum.

Kötü beyaz atımın üzerinde, yolda, nerelerde konakladığımı unuttum; fakat hatırladığım bir şey varsa, o da yolun harikulâde olduğudur. Geçtiğim memleket bir bahçeyi andırıyordu: Leicester'den, Derby'den, Buxton'dan, Shortley'den, Kendall'dan, Carlisle'den geçtim. Oradan İskoçya'ya girdim ve Edimbourg'a vardım. Bu yolculuktan o kadar büyük bir zevk duydum ki, en ufak teferruatını bile anlatmadan yapamıyacağım. Günde otuz ilâ elli mil yol alıyordum. İlk iki gün otellerde biraz sıkılgan davrandım Atım öyle zayıftı ki, yaya seyahat ettiğim zamankinden daha zengin, daha efendiye benzer halim olduğunu sanmıyordum, ve o şekilde yürüdüğüm için bana lâyık görülen kabul tarzı da hatırımdaydı. Fakat çok geçmeden, herkesin nazarında yaya yolculukla at üzerinde yolculuk arasında muazzam bir fark olduğunu keşfettim İngilteredeki ticaret evlerinin, karşılıklı iş gördükleri yerleri ziyaret etmek üzere, bütün memleketi dolaşan memurları vardır. Bu memurların vaziyeti çok iyidir ve otellerde çok para harcarlar, öyle ki hararetle karşılanırlar. Yemek ve yatak parası tesbit edilmiştir, çünkü otel sahipleri bunun acısını şaraptan çıkarırlar Beni her yerde böyle bir memur sanıyorlar, bundan ötürü de son derece iyi karşılıyorlardı. Daima bunlardan yedi sekiz tanesine raslıyarak ahbaplık ediyordum, kendilerinden daha yüksek bir sınıftan olduğumu

öğrenince bana karşı daha da iyi davranıyorlardı.

İngiltere bir yandan fert haklarını en iyi koruyan, öte yandan en fazla sınıf farkı gözetilen bir memlekettir: hemen hemen bedava seyahat ediyordum. Atımın masrafı ile beraber bütün harcadığım günde yarım gineyi geçmiyordu. Memleketin, mevsimin, yolların güzelliği, otellerin temizliği, insanların mesut, mâkul, muntazam hali, etrafına dikkat eden her yolcu için bitmez tükenmez bir zevk kaynağıdır. Lisanı, bir İngiliz daha doğrusu bir İskoçyalı - zira tahsil zamanımın İskoç şivesini muhafaza etmiştim - zannedilecek kadar iyi biliyordum.

Nihayet 12 ağustosta, akşamın saat altısında, cebimde takriben on şilingle Edimbourg'a vardım. Acele, dostum Wilde'ı aradım, geldiğimden iki saat sonra da, şehirde bulunan bütün tanıdıklarımın arasındaydım, daha zengin olanlar mevsim dolayısiyle topraklarına çekilmişlerdi. Yine de kalabalık bir toplantı yapacak kadar insan vardı, hepsi de beni hakiki sevinç taşkınlıkları göstererek karşıladılar. Seyahatimdeki acayiplik hoşlarına gidiyordu, İngilizlere daima cazip görünen bir şeydir bu.

Edimbourg'da geçirdiğim on beş gün içinde hepimizin hayatı devamlı bir bayram oldu. Arkadaşlarım bana alabildiğine ikram ediyorlardı, bütün akşamlarımızı ve gecelerimizi hep beraber geçiriyorduk. Bilhassa zavallı Wilde gelişimi tesit etmekten duyduğu zevki en sâf, en doku-

naklı şekilde gösteriyordu. Yedi sene sonra bir yer döşeğinin üzerinde zincire vurulacağını kim tahmin ederdi! Nihayet, dönüşü düşünmek lâzım geldi. Wilde'a müracaat ettim. Biraz zahmet çekerek, fakat gayet hoş bir tavırla bana on gine temin etti. Tekrar atıma bindim ve yola çıktım. Niddin'de, talebeyken bana o kadar hüsnükabul gösteren şu Wauchope'ları görmeye gitmiş ve büyük kızkardeşlerinin, yanılmıyorsam Moffat-den küçük bir kaplıca şehrinde olduğunu öğrenmiştim. Vaziyetin pek de böyle yol değiştirmelere müsait olmadığı halde, yine de onu görmeye gitmek istedim, neden bilmem, zira otuz otuz beş yaşlarında, çirkin, kırmızı suratlı, sert ve son derece huysuz, tatsız bir insandı. Fakat keyfim öyle yerindeydi, bana karşı gösterilen kabul tarzından da öyle memnun kalmıştım ki, sonsuz bir zaman için terk edeceğim şu iyi İskoçyalılardan birkaçını daha görmek fırsatını kaçırmak istemiyordum. Hakikaten de onları bir daha görmedim.

Matmazel Wauchope'u, karakterine yakışır bir şekilde tek başına yerleşmiş buldum. Ziyaretimden mütehassis oldu ve bana, Londraya Cumberland ve Westmoreland kontlukları yoliyle dönmeyi teklif etti. Himaye ettiği fakir bir adam da bize katıldı ve oldukça hoş bir yolculuk yaptık. Bu işte kazancım, İngilterenin bana kalsa göremiyeceğim bir kısmını görmek oldu. Zira öyle tembel ve meraksızım ki, hiçbir zaman kendiliğimden bir âbideyi, bir memleketi veya

meşhur bir adamı görmeye gitmemişimdir. Kader beni nereye atarsa orada kalırım, sonra yeni bir hamle yapar ve kendimi yeniden bambaşka bir âlemde bulurum. Fakat beni harekete getiren ne eğlence düşkünlüğü, ne can sıkıntısı, ne de hayatta umumiyetle insanların kararlarına tesir eden sebeplerden hiçbiri değildir. Bir fikrin varlığıma hâkim olması ve bir ihtiras halini alması için, bir şeye kapılmam lâzımdır. Başkalarının nazarında oldukça mantıklı bir insan tesiri bırakmamın sebebi de kapıldığım ihtiraslara ara verdikçe en tatsız hayat tarzı ile iktifa edip hiçbir eğlence aramayışımdır.

Westmoreland'ın ve Cumberland'ın güzel tarafları - zira çok çirkin tarafları da vardır - küçük mikyasta bir İsviçreyi andırır. Tepeleri kar yerine sisle örtülü dağlar, üzerine yeşil adalar serpilmiş göller, güzel ağaçlar, şirin kasabalar, temiz ve bakımlı iki üç küçük şehir görülür. Tek bir kul dahi sizinle meşgul olmadan ve suçluları bahane edip suçsuzları hedef tutan şu polis teşkilâtını hatırlatacak hiçbir şeye raslamadan, tam bir serbestlik içinde dolaşabilmeyi buna ilâve ediniz. Bütün bunlar, İngliteredeki her yolculuğu hakiki bir zevk haline getirir. Keswick'de, müze gibi bir yerde, bütün hâkimlerin tıpatıp taklit edilmiş imzalariyle I. Charles'ın ölüm kararının bir kopyasını gördüm. Bu asrın başlangıcına kadar cüretkâr ve mahir bir zorba telâkki edilen, fakat bugün artık adı bile anılmak şerefine lâyık olmıyan Cromvell'in hükmüne de merakla baktım.

Matmazel Wauchope, zannedersem Carlisle'e kadar bana refakat ettikten sonra, son bir nasihat makamında, bir daha, kendisine beni görmek zevkını veren firarımı gibi bir çılgınlık yapmamamı, tavsiye ederek benden ayrıldı. Yoluma devam ettim, tam Mösyö Bridges'in evine ulaşacak kadar param vardı, orada yeni gelir kaynakları bulacağımı ümit ediyor, hayat tarzımdan da gittikçe daha hoşnut kalıyordum, bu bahiste esef ettiğim, şimdi hatırladığıma göre, yalnız bir şey vardı: bir zaman gelip, ihtiyarlığın böyle tek başıma atla seyahat etmeme mâni olabileceği, fakat mümkün olduğu kadar uzun zaman böyle yaşamakta devam edeceğime dair kendi kendime söz verecek, teselli buldum. Nihayet Wadenho'ya vardım, orada beni karşılamak üzere her şeyi hazırlanmış buldum. Mösyö Bridges yoktu, fakat ertesi gün döndü. Taassuba varacak kadar dindar, çok iyi kalbli bir adamdı; kendisine hiç de öyle bir şey söylemediğim halde Paristen sırf onu görmek için geldiğime kani olmuştu ve bana karşı çok candan davranıyordu. Beni günlerce evinde tuttu, komşularına götürdü, işlerimi yoluna koydu. Tanıştırdığı kimseler arasında, yalnız Lady Charlotte Wentworth adlı, yetmiş yaşlarında bir kadın hatırlıyorum, onu apayrı bir hürmetle seyrettim, zira benim İskoç taraftarı siyasi kanaatimle kendisine hayran olduğum liberal partinin başkanı olan Rockingham markisinin kızkardeşiydi.

Mösyö Bridges'in gösterdiği dostluğa mukabele etmek için onun dinî âdetlerine, kendi âdetlerinden hayli farklı olduğu halde memnuniyetle katlanıyordum. Her akşam ders verdiği birkaç genci, evindeki iki üç hizmetkârı, köylüleri, at uşaklarını ve daha başka kimseleri topluyor, onlara Mukaddes kitaptan parçalar okuyordu, sonra hepimize diz çöktürüyor, ateşli ve uzun dualar okuyordu. Sık sık boylu boyunca yerlere yuvarlanıyor, alnını döşemeye vuruyor, göğsünü yumrukluyordu. Ekseriya bir saattan fazla süren bu merasim esnasında gösterilen en ufak bir dalgınlık, onu hakiki bir ümitsizliğe düşürüyordu. Bununla beraber babamın önüne çıkmaktan o kadar korkmaya başlamıştım ki, bana kalsa memnuniyetle Mösyö Bridges'in evinde ebedî olarak kalmaya razı olurdum; fakat artık uzatmak imkânı kalmadığı için, gideceğim günü tesbit ettim. Bütün yolculuğum müddetince beni taşımış olan sadık küçük beyaz atı sahibine iade etmiştim: bu tarzda seyahat etmek hususunda duyduğum şiddetli arzunun tesiriyle bir at almayı tasarladım, ama onu İngiltereden çıkarmakta güçlük çekeceğim hiç aklıma gelmedi. Mösyö Bridges bana kefil oldu, kendimi çok daha iyi bir at üzerinde ve babama kadar böyle gitmek hususundaki tasavvurumdan gayet memnun bir halde Londra yolunda buldum. Oraya eylûlün bilmem hangi günü vardım ve bütün güzel ümitlerim mahvoldu, mösyö Bridges'e, evindeyken niçin parasız olduğumu pek iyi izah edebilmiştim. Fakat Londrada da sıkıntıda kalacağımı ona aç-

mamıştım. O bilâkis, oraya varır varmaz babamın bankerlerinden ihtiyacım olan parayı temin edebileceğimi zannediyordu. Böylece bana ancak oraya varmaya yetecek kadar para vermişti.

Yapılacak en mâkul şey atımı satıp, bir yolcu arabasına binmek ve nihayet gitmem lâzım gelen yere en göze batmıyan, en ucuz şekilde gitmekti. Fakat tutturduğum seyahat usulünden vazgeçmek istemiyordum, onun için başka imkânlar aramakla meşgul oldum. Aklıma Kentish geldi; gidip onu gördüm, beni bu müşkül vaziyetten kurtaracağına söz verdi, bu söz üzerine ben de, yakında kaybedeceğim hürriyetime henüz sahibolduğum bu kısa zamandan istifade etmekten başka bir şeyle meşgul olmadım. Elimdeki azıcık parayı da muhtelif şekillerde sarf ettim ve nihayet meteliksiz kaldım. O sıralarda babamın mektupları da elime geçti, yeniden vicdan azabı duymaya başladım, vaziyetin fenalığı da bunu büsbütün arttırıyordu. Bütün hareket tarzımdan, yokluğumun uzamasından hakiki bir ümitsizlikle bahsediyor ve beni yanına dönmeye mecbur etmek için, bankerlerini bana para vermekten menettiğini söylüyordu. Nihayet Kentish'le konuştum, o da ifade değiştirerek, vaziyetimden şikâyet edecek yerde, önceden bu hale düşmemeyi düşünmem lâzım geldiğini, söyledi. Bu cevabın bende yaptığı tesiri hâlâ hatırlarım. Kendimi ilk defa olarak, bir yabancının yardımına muhtaç görüyordum, o yabancı da bunu bana hissettiriyordu. Kentish beni terk ediyor sayılmazdı, fakat bana hâlâ yardım teklif

ederken, ne hareket tarzımı beğenmediğini, ne de beni kurtarmasına âmil olan merhametini saklıyor ve yardımlarını en gönül kırıcı şekilde yapıyordu. Bana para vermeye mecbur kalmamak için, her gün onun evinde yemek yememi teklif etti ve bana davet edilen bir dost gibi değil de karnı doyurulan bir fakir gözüyle baktığını hissettirmek için, durmadan evinin yalnız iki kişiye mahsus olarak tertip edildiğini tekrar ederek, beş altı gün müddet ile, sadece karısına ve kendisine yetecek kadar yemekleri varmış gibi davrandı.

Bu küstahlığa tahammül ettim, çünkü babamın yasağına rağmen bankerlere yazmıştım ve sözde velinimetime, bu yaptıklarının üzerimde bıraktığı tesirleri hissettirecek vaziyete geleceğimi ümit ediyordum. Fakan o menhus bankalar köyde oldukları için veya öyle söyleterek, bana bütün bir hafta cevaplarını beklettiler. Bu cevap nihayet geldi ve sarih bir ret cevabı oldu. Böylece son defa olarak Kentish'e müracaat etmek lâzım geldi; bana atımı satıp elime geçen parayla, iyi kötü nereye istersem oraya gitmemi emretti. Teklif ettiği yegâne yardım, beni, atımı derhal satın alacak bir at tüccarına götürmekti. Başka çare yoktu; ve aramızda öyle tesirli bir sahne geçti ki, ricalarıma olduğu kadar sitemlerime de lâkayt kalamamış olsaydı herhalde onunla büsbütün bozuşurduk. Bundan sonra beraberce, bana bahsetmiş olduğu adama gittik. On beş altına malolan atıma dört altın teklif etti. Öyle bir hiddet içindeydim ki, aslında mesleğinin icaplarından başka

bir şey yapmıyan bu adama, daha ilk kelimede pek kötü muamelede bulundum, adamlarından da, kendisinden de az daha dayak yiyordum. Bu iş böyle yarıda kalınca, meseleyi halletmeyi benim kadar arzu etmeye başlıyan Kentish, bir senet yapmam şartiyle bana on gine vermeyi teklif etti, üstelik atımı da ona bırakacaktım, atı elinden geldiği kadar menfaatimi gözeterek satmayı vaadetti. Reddedecek halde değildim.

Böylece kabul ettim ve bir daha buna benzer çılgınlıklar yapmıyacağıma dair kendi kendime söz vererek yola çıktım. At üzerinde seyahat sevdasından arta kalan bir hevesle Douvres'a dolu dizgin gitmek istedim. Bu, İngilterede kullanılmıyan bir seyahat usulüdür; orada, yolcu arabasiyle yine aynı süratle ve daha ucuz olarak gidilir. Fakat altımda bir at bulunmamasını kendime yakıştıramıyordum. Bütün dolaşmalarımda bana sadakatle refakat etmiş olan zavallı köpeğim, bu son çılgınlığın kurbanı oldu. Son derken İngilterede yaptıklarımın sonuncusunu kastediyorum, bir gün sonra da oradan ayrıldım. Hayvan Douvres'dan birkaç mil mesafede yorgunluktan halsiz düştü. Onu hemen hemen ölü bir halde, Kentish'e yazdığım bir pusula ile beraber, bir arabacıya teslim ettim; yazımda, dostlarına bir köpek muamelesi ettiğine göre bu köpeğe bir dost muamelesi edeceğini umduğumu söylüyordum. Senelerden sonra öğrendim ki, arabacı havale ettiğim işi yapmış, Kentish de, İngilterede seyahat etmekte olan kuzenlerimden birine köpeği göste-

rerek, bizi ebediyen birbirimize bağlıyan samimî ve sıcak dostluğun bir nişanesi olduğunu söylüyormuş. 1794 te bu Kentish aklına esip bana yine bu ağzı kullanarak, 1787 de beraberce geçirdiğimiz güzel günlerden bahseden bir mektup yazdı, oldukça kuru bir cevap verdim, bir daha da bahsini duymadım.

Douvres'da yere ayak bastığım dakikada Calais'ye giden bir vapur kalkmak üzere idi. Beni de aldılar ve 1 ekimde kendimi Fransada buldum. Asil olan her şeyin melcei, saadet temkin ve hürriyet memleketi olan fakat lise arkadaşlarının vaitlerine körü körüne güvenmekte doğru olmıyan İngiltereyi bu son görüşüm oldu. Hem, nankörlük ediyorum. Bir tek kötü arkadaşa mukabil orada yirmi tane iyisini buldum. Calais' de yeni bir müşkülâtla karşılaştım. On gineden artan parayla babamın bulunduğu Bois-le-Duc'e hiçbir şekilde varamıyacağımı hesapladım, mösyö Dessin'i bir yokladım, fakat o, İngiltereye giden veya oradan dönen maceraperestlerin buna benzer tekliflerine o kadar alışıktı ki, beni dinlemeye hiç niyetli görünmedi. Nihayet bir otel hizmetkârına müracaat ettim, on altın değerindeki saatim için bana üç altın ödünç verdi, henüz bu da oraya varmamı temin edemiyordu. Sonra yeniden ata bindim ve hoşnutsuzluk ve tekdirden başka bir şey bekliyemiyeceğim yere doğru gece gündüz yol almaya başladım.

Bruges'den geçerken eski bir menzil âmirinin eline düştüm, oldukça isabetli bir görüşle

beni aldatabileceğini yüzümden anladı. Evvelâ at bulunmadığını, daha günlerce de bulunamayacağını söylemekle işe başladı, fakat gayet yüksek bir fiat mukabilinde bana bir at temin etmeyi teklif etti. Ya yeni bir pazarlık yapacaktım, veya eskisini ödeyecektim. Birincisine karar verdim. Fakat her şeyin yoluna girdiğini zannederken, beni götürecek bir sürücü bulunamadı ve ancak yine böyle nispetsiz şartlarla bir arabacı temin edebildiler. Son mektupları pek acıklı olan babamı ümitsizlik içinde tasavvur edişim, mâruz kalacağım kabul tarzı, yeniden birisine tâbi olmak akıbetinin beni beklemesi gibi üzüntülü fikirlerle öyle içim içimi yiyordu ki hiçbir şeye kızacak veya kavga edecek halim yoktu. Böylece menzil âmiri düzenbazının bütün hilekârlıklarına boyun eğdim ve nihayet yola koyuldum, fakat pek hızlı gidecek değildim. Yorgunluktan bitkin bir halde Bruges'den hareket ettiğim zaman saat on sularındaydı. Oldukça uzun bir uykudan uyandım, arabam durmuştu, sürücüm de ortalarda yoktu. Gözlerimi uğuşturduktan, seslendikten, bağırdıktan, küfrettikten sonra, birkaç adım ilerimde bir keman sesi duydum. Köylüler bir meyhanede dansediyorlar, sürücüm de var kuvvetiyle onlara iştirak ediyordu.

Anvers'ten evvelki konak yerinde, Bruges'deki düzenbazımın sayesinde, beni getiren atların parasını veremiyecek durumdaydım ve bu defa kimseyi de tanımıyordum. Ayrıca, Fransızca bilen de yoktu ve benim epey kötü Almancam

da hemen hemen anlaşılmıyordu. Cebimden bir mektup çıkardım ve bunun Anvers üzerine çekilmiş bir teminat mektubu olduğunu menzil âmirine işaretlerle anlatmağa çalıştım. İyi ki kimse okuyamıyordu, bana inandılar ve hep öyle işaretlerle, bütün borcumu ödiyeceğimi vaadederek, beni oraya kadar götürmelerini temin ettim. Anvers'de bindiğim salın parasını vermek için yine sürücümden ödünç almam lâzım geldi ve otele gittim. Babamla birçok defalar orada kalmıştım. Otel sahibi beni tanıdı, borcumu ödedi ve yoluma devam etmek için para verdi. Fakat parasız kalmaktan öyle ürkmüştüm ki, atlar koşulduğu sırada, Brükselde görmüş olduğum bir tacire koşup ondan birkaç altın daha aldım, halbuki hiçbir işe yaramamaları pek muhtemeldi. Nihayet ertesi gün Bois-le-Duc'e vardım. Müthiş bir endişe içindeydim, babamın oturduğu yere gitmek kuvvetini kendimde bulamadan bir müddet durdum. Bununla beraber bütün cesaretimi ele alıp oraya gitmek lâzım geldi.. Bana verdikleri öncüyü takibederken, hem duyabileceğim haklı tekdirlerden dolayı, hem de asıl, babamı keder içinde bulabileceğim düşüncesiyle titriyordum. Son mektupları kalbimi parçalamıştı. Ona verdiğim üzüntüden hasta düştüğünü ve gelmemekte devam edersem, ölümünden kendimi mesul tutacağını yazmıştı. Odasına girdim. Alayından üç subayla iskambil oynuyordu. Bana:

«O! Siz misiniz? dedi. Nasıl geldiniz?»

Yarı atla, yarı arabayla, gece gündüz seyahat etmiş olduğumu söyledim. Oyununa devam etti. Yalnız kaldığımız zaman parlıyacağını tahmin ediyordum. Herkes gitti.

«Yorulmuşsunuzdur, dedi, gidin yatın.»

Odama kadar benimle geldi. Önünde yürüdüğüm için, elbisemin yırtılmış olduğunu gördü.

«İşte ben de bundan korkmuştum,» dedi.

Beni öptü, iyi geceler temenni etti ve yattım. Korktuğum ve beklediğim kabul tarzına hiç benzemiyen bu karşılamaya şaşakalmıştım. Hakettiğimi hissettiğim sert bir muamele görmek korkusu içinde, azar işitmek pahasına da olsa babama açıkça izahat vermek ihtiyacını gerçekten duyuyordum. Verdiğim üzüntüden dolayı ona olan sevgim artmıştı. Kendisinden af dilemeye, bundan sonraki hayatıma dair konuşmaya ihtiyacım vardı. İtimadını yeniden kazanmaya ve ona itimat etmeye can atıyordum. Korkuyla karışık bir hisle, ertesi gün birbirimizle daha açık kalble konuşacağımızı ümit ediyordum,

Fakat ertesi gün hiçbir değişiklik olmadı ve sözü bu bahse getirmek için yaptığım birkaç teşebbüs, sıkılarak verdiğim birkaç pişmanlık teminatı, cevapsız kaldı. Bois-le-Duc'de geçirdiğim üç gün zarfında, aramızda hiçbir şeyden bahsedilmedi. Şimdi anlıyorum ki, aradaki soğukluğu benim gidermem lâzmdı. Babamın susması beni kederlendirdiği gibi, herhalde benim susuşum da onu kırıyordu.

O bunu kayıtsızlığıma hamlediyordu, bunca affedilmez hareketlerden sonra bu ayıplanacak bir şeydi: benim kayıtsızlık telâkki ettiğim şey de belki eski üzüntünün gizli bir uyanışıydı. Fakat kaç defa olduğu gibi bu defa da, hiçbir zaman önüne geçemediğim bir sıkılganlık bana mâni oldu, devam etmeye teşvik edildiğimi görür görmez kelimeler dudaklarımda sönüyordu. Böylece babam, alayındaki subaylardan genç bir Bern' li ile beraber benim yola çıkmamı tertipledi.

Bana sadece seyahatimle alâkalı şeylerden bahsetti, ben yaptığım çılgınlığa veya duyduğum pişmanlığa dair biraz vazıh bir söz söylemeden, babam da bana üzüldüğünü veya kızdığını gösterecek bir söz sarf etmeden, arabaya bindim. Benimle seyahat eden Bern'li Bern'in aristokrat ailelelerinden birine mensuptu. Babam bu idare tarzından nefret ederdi, beni de bu pensiplere göre yetiştirmişti. Hemen bütün eski idarelerin eski oldukları için mülâyim, yeni idarelerin de yenilikleri dolayısiyle sert olduklarını, o zaman ne ben, ne de o bilmiyorduk. Bununla beraber Türkiye'deki veya Rusyadaki gibi mutlak bir istibdadı bundan hariç tutuyorum, çünkü orada her şey, iktidardan çılgına dönen bir tek insanın elindedir ve rejimde bulunmıyan yenilik mahzurları, kendini insanda gösterir. Babam hayatını Bern aristokrasisine atıp tutmakla geçirirdi, ben de onun söylediklerini tekrar ederdim. Bu sözlerin, bize bir zararı dokunmadığına göre, yanlış olduklarının kendiliğinden meydana çıktığını dü-

şünmüyorduk bile; bununla beraber sonunda zararı dokunmadı değil. Babam, inhisardan ve küstahlıktan başka kabahati olmıyan oligarşiyi haksızlık ve zulumle ittiham ede ede, kendisine karşı haksızlık edilmesine sebeboldu, hayatının son yirmi beş senesi içinde mevkii, serveti ve rahatı elinden gitti.

Bern hükümetine karşı duyduğu bütün nefretle içim dolu olarak kendimi bu Bern'li ile arabada bulur bulmaz, siyasete, milletten çalınan haklara, irsî otoriteye vesaireye karşı bütün malûm tenkidleri tekrarlamaya başladım, günün birinde elime fırsat geçerse, Vaud memleketini vatandaşlarının zulmünden kurtaracağımı yol arkadaşıma vadetmekten de geri kalmadım. Fırsat on bir sene sonra çıktı. Fakat gözümün önünde Fransanın geçirdiği tecrübe vardı, orada ihtilâlin ne demek olduğuna şahit olmuş, hak mefhumuna dayanan bir hürriyet karşısında oldukça âciz bir aktör vaziyetinde kalmıştım, bunun için, İsviçrede ihtilâl çıkarmaya hiç yanaşmadım. Bu Bern'li ile yaptığım konuşmayı hatırlarken hayretimi uyandıran şey, o zamanlar her türlü kanaatlerin açıkça söylenilmesine ne kadar az ehemmiyet atfedildiği ve o devreye mahsus olan müsamahadır. Bugün bu sözlerin dörtte biri söylense insan bir saat için bile emniyette olamazdı.

Bern'e vardık, yol arkadaşımı orada bıraktım, ve Neuchâtel'e kadar başka bir yolcu arabasına bindim; hemen o akşam matmazel de Charrière'in evine gittim. Beni sevinç taşkınlıkları içinde

karşıladı ve Paristeki konuşmalarımıza yeniden başladık. Orada iki gün geçirdim ve Lozan'a yürüyerek dönmek hevesine kapıldım. Matmazel de Charrière bu fikri pek hoş buldu: İngilteredeki bütün o dolaşmalarıma uygun düşüyormuş. Mâkul konuşmak lâzımsa, o dolaşmaların hatırlatacak birşey yapmamak ve beni serseri bir hayattan sonra evine dönen başıboş evlâda benzetecek şeylerden kaçınmak için bu bir sebep teşkil etmeliydi.

Nihayet babamın evine vardım, burada sükûn içinde yaşamaktan başka bir şey bekliyemezdim. Metresi (metresi olduğunu o zaman bilmezdim), beni mümkün olduğu kadar rahat ettirmeye çalıştı. Ailem bana çok iyi davrandı. Fakat oraya varalı ancak on beş gün olmuşken babam o esnada Holândadaki Prusya ordusunun başında bulunan Brunswick dükünün sarayında benim için bir yer temin ettiğini ve aralık ayında Brunswick'e gitmeye hazırlanmamı bildirdi. Bu yolculuğu İsviçreden daha serbest yaşayabilmek için bir fırsat saydım ve hiç itiraz etmedim. Fakat madam de Charrière'in evinde birkaç gün geçirmeden gitmek istemiyordum, onu ziyaret etmek üzere atla yola çıktım.

Londra'ya gelirken Douvres'da bırakmak mecburiyetinde kaldığım köpekten başka, çok sevdiğim bir dişi köpek daha getirmiştim: onu da yanıma aldım. Lozanla Nechâtel arasında, Yverdon yakınlarında bir ormanda yolumu şaşırdım ve bir köyde eski bir şatonun kapısına vardım.

Tam bu sırada kapıdan, yanlarında av köpekleri bulunan iki adam çıkıyordu. Bu köpekler benim küçücük hayvanımın üzerine atıldılar, ona fenalık etmek için değil, bilâkis çapkınlık olsun diye. Maksatlarını pek hoş görmedim, şiddetli kırbaç darbeleriyle onları kovdum.

Adamlardan biri bana oldukça kaba bir şekilde hitabetti. Ben de aynen mukabelede bulundum, ve adını sordum. Küfürlerine devam ederek isminin şövalye Duplessis d' Ependes olduğunu söyledi ve birkaç dakika daha kavga ettikten sonra, ertesi gün dövüşmek üzere onun evine gitmemi kararlaştırdık. Lozana döndüm, ve yeğenlerimden birine vakayı anlatarak benimle beraber gelmesini rica ettim. Söz verdi, fakat hasmımın evine bizzat gitmekle mütecaviz mevkiinde kalacağımı, bir hizmetkârın veya bir uşağı efendisinin ismini vermiş olabileceğini, Ependes'a birisiyle bir mektup gönderip, adamın hüviyetinden emin olduğum takdirde, buluşacak başka bir yer tâyin etmenin daha doğru olacağını ileri sürdü. Bu nasihati tuttum. Habercimin getirdiği cevaba göre çarpıştığım hakikaten, Fransa hizmetinde bulunan yüzbaşı mösyö Duplessis'di, üstelik tâyin edilen günde tâyin edilen yere gitmeyip tahkikatta bulunduğum için de, hakkımda pek nahoş fikirler edinmişti. Mösyö Duplessis Neuchâtel topraklarında bir başka gün tâyin ediyordu.

Kuzenimle ben yola çıktık, yolculuk esnasında delicesine neşeliydik. Bunu ayrıca söyleme-

min sebebi şudur: kuzenim birdenbire «Doğrusunu istersen! oraya çok neşeli gidiyoruz,» dedi. Sadece seyirci kalacağı halde, bundan kendine pay çıkarmasına gülmekten kendimi alamadım. Bana gelince, ben de kendi kendime pay çıkarmıyorum. Kendimi herhangi bir kimseden daha cesur göstermek istemem, fakat tabiatın bana verdiği huylardan biri de hayata karşı büyük bir istihfaf, hattâ daha başıma gelebilecek belâlara mâruz kalmamak için, gizlice duyduğum, hayattan bir kurtulma isteğidir. Sinirlerim üzerine tesir eden beklenmedik bir şeyden korkmaya oldukça müstaitim. Fakat bir çeyrek saat düşünür düşünmez, tehlikeye karşı tam mânasiyle kayıtsızlık duyarım.

Geceyi yolda geçirdik, ertesi gün sabahın beşinde tâyin edilen yerdeydik. Orada mösyö Duplessis'in şahidini, kendisi gibi Fransada subay olan ve bir kışlaya has bütün tavırları ve zarafeti haiz bulunan mösyö Pillichody d'Yverdon adlı birini bulduk. Beraber kahvaltı ettik: saatler geçiyordu, mösyö Duplessis ise ortalarda yoktu. Onu bütün gün böyle boş yere bekledik. Mösyo Pillichody hiddetten kuduruyor ve böyle bir randevuya gelmiyen bir insanı katiyen arkadaş olarak tanımıyacağına dair teminat yağdırıyordu. Bana:

«Buna benzer binbir işe karıştım, diyordu, ve tâyin edilen yerde ilkönce ben bulundum. Eğer Duplessis ölmemişse, onu artık tanımıyorum, eğer bundan sonra bana arkadaşım demeye cesaret ederse ölümü benim elimden olacak.»

O böyle şövalyece bir ümitsizlik içinde söylerken, birdenbire, benimle beraber bulunan yeğenimin babası, amcam çıkageldi. Mâruz bulunduğum tehlikelerden beni kurtarmaya geliyordu ve hasmımı gelmemiş, beni de bu hasmın şahidiyle konuşur bulunca pek şaşırdı. Böylece bir müddet daha bekledikten sonra geri dönmeye karar verdik. Mösyö Pillichody önden gitti, mösyö Duplessis'in arazisinin yanından geçerken, bütün aileyi benden özür dilemek üzere yol üzerine çıkmış bulduk.

DEVLET KİTAPLARI

Dünya Edebiyatından Tercümeler

FRANSIZ KLÂSİKLERİNDEN BAZILARI:

		Fiati
X. de Maistre	Kafkas Esirleri *Sitare Sevin*	50
X. de Maistre	Aoste Şehrinin Cüzamlısı *Sitare Sevin*	40
X. de Maistre	Odamda Gece Seferi *Sitare Sevin*	50
Stendhal	Kızıl ile Kara I. *Nurullah Ataç*	200
Stendhal	Kırmızı ve Siyah II. *Nurullah Ataç*	160
Stendhal	İtalya Hikâyeleri *Hamdi Varoğlu*	190
P. Mérimée	Colomba *Yaşar Nabi Nayır*	120
P. Mérimée	Âraftaki Ruhlar - ille Venus'ü *Yaşar Nabi Nayır*	100
P. Mérimée	Carmen *Yaşar Nabi Nayır*	80
P. Mérimée	Hikâyeler *Yaşar Nabi Nayır*	230

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevleriyle bütün kitapçılarda satılmaktadır.

DEVLET KİTAPLARI

№ 860

F. 70 kuruş